

Kotunet

- julkaisu 5

Sisältö

Tiivistelmä	2
Abstract	3
1 Johdanto	4
2 Tutkimusasetelma ja -menetelmät	5
2.1 Keskusteluanalyysi	6
3 Keskusteluanalyysit ryhmä- haastatteluista	7
3.1 Alahärmän keskusteluanalyysi	7
3.2 Jyväskylän maalaiskunnan keskusteluanalyysi	10
3.3 Pyhtään keskusteluanalyysi	12
3.4 Utajärven keskusteluanalyysi	15
4 Keskustelut projektiverkostojen toiminnan kuvaajina	19
4.1 Alahärmä	19
4.2 Jyväskylän maalaiskunta	19
4.3 Pyhtää	20
4.4 Utajärvi	21
5 Johtopäätöksiä	21
Kirjallisuus	23

Antti Teittinen

Neljä keskustelua inkluusiosta

Tiivistelmä

Antti Teittinen (2005). *Neljä keskustelua inklusiosta. Kotunet - julkaisuja 5.*

Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida projektin työryhmissä toimineiden avainhenkilöiden käsityksiä kehittämishankkeesta. Tutkimus on jatkoa YKA-projektin rakenneselvitykselle (Teittinen 2005). Tutkimustehtävänä on ryhmähaastatteluiden avulla selvittää projektityöskentelyn merkitystä projektikunnille ja projektin organisoitumisen kokemuksellisuutta. Lisäksi tarkastellaan rakenneselvityksen ja tämän tutkimuksen tulosten välistä suhdetta.

Tutkimusaineisto koostuu neljästä ryhmähaastattelusta. Ryhmähaastatteluihin osallistuivat neljässä projektikunnassa projektin yhdyshenkilöiden kutumat henkilöt. Yhteensä ryhmähaastatteluihin osallistui 15 henkilöä. Analyysivaiheessa käytettiin hyväksi ryhmähaastatteluiden tallenteita ja litteraatioita. Litteroiduissa ryhmähaastatteluisa ei kuitenkaan käytetty keskusteluanalyysille vakiintuneita transkriptio-merkkejä. Metodina oli keskusteluanalyysin kerrontajäsennys. Kerrontajäsennyksellä pyrittiin erottelemaan teemoja ja niiden kehittymistä keskusteluiden edetessä. Tällöin kerrontajäsennyksen lähestymistapaa sovellettiin löyhemmin kuin perinteisessä keskusteluanalyysissa.

Projektin toimijat korostivat kokemustaan, että inklusion ymmärtämisen kautta saavutettu näkemys koulun ja koulutoimen tehtäväkentästä on mahdollistanut inklusiivisten ideoiden ulottamisen laajemmalle. Se on tarkoittanut

projektin kuntatyöryhmissä kunnallisen ja kansalaissektorin vuorovaikutuksen lisääntymistä. Kuntatyöryhmissä on kerätty tietoa ja ideoita inklusiivisesta toiminnasta lähialueilta. Kuntatyöryhmiin osallistuneet henkilöt ovat omilla taustaorganisaatioissaan pyrkineet noukimaan inklusiivisia ideoita yleisemmin kehitettäväksi. Toisaalta he ovat pyrkineet lisäämään inklusiivista tietoisuutta ja käytäntöjä omilla toimintaympäristöissään.

Keskusteluiden perusteella voidaan erotella seuraavat projektin toteuttamistavat: 1) Yksittäisten kehittämistoimien kautta on edetty laajempaan inklusiivisen tietoisuuden ja käytäntöjen toteuttamiseen. 2) Jo aikaisemmin omaksuttua inklusiivista arvo-orientaatiota toteutetaan ja perustellaan mm. YKA-projektilla. 3) Mainittuja toteuttamistapoja toteutetaan samanaikaisesti. Kuntatyöskentelyn painotuksena on ollut sivistystoimipainotteisuus tai sosiaalitoimipainotteisuus.

Projektin asettama inklusio-orientaatio ja -käytännöt projektipaikkakunnilla näyttäisivät jatkuvan. Jatkuvuus ei kuitenkaan välttämättä tarkoita projektin aikaisten rakennelmien ylläpitoa. Projektin kautta inklusion edistäminen prosessoituu mahdollisesti uusille alueille ja kohderyhmille, mutta myös uusia inklusiivisia rakenteita on kehitteillä.

Asiasanat • avainhenkilöt, inklusio, keskusteluanalyysi, kerrontajäsennys, projekti

Abstract

Antti Teittinen (2005). Four conversations of inclusion. Kotunet - publications 5.

Helsinki: Kehitysvammaliitto.

This study supplements the author's structural analysis of his earlier project entitled 'Growing Together' (Teittinen, 2005). The purpose of the supplementary study was to evaluate the opinions that the key members of the project's working groups had regarding the development initiative. The study assignment was to use group interviews to clarify the significance of project-type work for the municipalities involved in the project and to analyse the experiences gained in the course of the project. In addition, the results of the structural analysis are compared with the results of this study.

The research material consisted of interviews with four groups of persons invited to the sessions by contact persons in each of the participating municipalities. A total of 15 persons from four municipalities took part in the group interviews. The analysis was based on recordings of the actual interviews and transcripts of them. The group interviews were not transcribed using the conventional transcription marks, but a sequential structure analysis was applied, which made it possible to identify the themes and their development during the conversation sessions. This approach was employed in a more flexible manner than is common in traditional conversation analysis.

The interviewees emphasised that, in their experience, a better understanding of the concept of inclusion had helped them to gain an overview of the range of functions typically encountered in schools and the school administration. It also helped them apply the principles of inclusion to other contexts. In the working groups in the

four participating municipalities, this has meant increasing interaction between the administrative and the civil sectors. The working groups have collected ideas and information about inclusive practices from neighbouring regions. The participants have tried to come up with ideas for applying the concept of inclusion in wider contexts within the organisations that they represent, and they have tried to increase the awareness of inclusion and inclusive practices in their own work environments.

An analysis of the interview sessions shows that the project was implemented in the following three ways. 1) Separate development measures have led to a broader awareness of inclusion and of practices that nurture it. 2) Inclusive values that had previously been adopted are now being put into practice based on the outcome of such projects as 'Growing Together'. 3) The aforementioned methods of implementing projects are being applied simultaneously. In municipalities, special emphasis has been placed on culture and education or on welfare and social issues.

The efforts to promote inclusion seem to have taken root in the municipalities that participated in the project. However, their continuing effectiveness does not necessarily mean that the patterns and methods that were developed during the project phase remain unchanged. The project may well be contributing to the adoption of inclusive practices in other areas and by different target groups. Other methods of promoting inclusivity are being developed as well.

Key words • key participants, inclusion, conversation analysis, sequential structure analysis project

I Johdanto

Käsillä olevassa tutkimuksessa on tarkoitus avata toimijoiden näkökulmaa Yhdessä kasvamaan –projektin neljän kunnan kehittämishankkeista. Tähän mennessä saadut tutkimustulokset ovat olleet pääasiassa rakenteellisia analyysejä projektikuntien itsensä asettamista tai projektikuntiin projektiohjauksella asetetuista inklusiivisen kehittämisen työryhmistä (ks. tarkemmin Teittinen 2005). Vaikka jo tällaisten työryhmien konstruoinnin yhteydessä saatettiin todentaa työryhmien käytännön toimintaa, olennaisempaa työryhmien tarkastelussa oli niiden organisaatorakenteen analyysi eli että onko työryhmien keskinäisessä ja sisäisessä organisoitumisessa havaittavissa joitakin sellaisia piirteitä, joita voidaan tulkita yleisemmällä tasolla. Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa otetaan lähtökohdaksi tutkimuksen avulla ”tuotetut” työryhmämuodostelmat ja pyritään arvioimaan työryhmissä toimineiden henkilöiden omia käsityksiä kehittämishankkeesta. Tutkimusasetelma pohjautuu tällöin sekä edellä mainittuun rakenteelliseen selvitykseen sekä pyrkimykseen selvittää käytännön tasolla, mitä ja miten konstruointijärjestelmien puitteissa kehittämistyötä tehtiin. Samalla periaatteella tutkimustehtävä muotoutuu rakenteellisen selvitystyön lähtökohdille. Siinä esitetyt tutkimustehtävät voidaan kirjoittaa nyt uudestaan näkökulmasta, joka edustaa työryhmissä toimineiden henkilöiden omia kokemuksia projektityöskentelystä. Näin muotoiltuna tutkimustehtävät tämän tutkimuksen näkökulmavalinnan mukaisesti ovat seuraavat:

1. Mitä projektityöskentely on merkinnyt projektikunnalle? Onko sillä ollut mahdollisesti jotain yleisempää merkitystä?
2. Tulevatko kuntakohtaisten projektien organisoitumisen piirteet esiin kokemuksellisessa aineistossa?
3. Miten rakenneselvityksen ja keskusteluanalyysin tulokset liittyvät toisiinsa?

Vaikka kysymysten muotoilu ei olennaisesti poikkea rakenteellisen selvitystyön kysymyksistä, sisältyy näihin uusiin kysymyksiin kuitenkin selvä ero verrattuna aikaisempiin kysymyksiin. Kun rakenneselvityksessä keskeistä oli inklusiivisen kehittämishankkeen toiminnan puitteet ja edellytykset, niin nyt tarkastelussa on kehittämishankkeen käytännön toteuttaminen ja kokemuksellisuus. Kokemuksellisuutta¹ ei ole kuitenkaan tässä yhteydessä asetettu primaariksi tutkimuskohteeksi, vaan sen merkitys on yhdessä rakenneselvityksen kanssa kontekstualisoida ”neljää keskustelua inklusiosta”. Tutkimustehtävät jakaantuvat kahteen tyyppiin, joista ensimmäisessä käsitellään projektin avainhenkilöiden keskustelua. Toisen ja kolmannen tutkimustehtävän avulla pyritään syventämään sitä tietoa, joka tuli esiin rakenneselvityksessä. Haastatteluaineiston merkitys on toisaalta grounded theory-tyyppinen² läpiviety keskustelu, johon voidaan kohdistaa metodisena välineenä keskusteluanalyysin yhden osatekijän sovellus. Tämä sovellus on keskustelujen sisältöjä jäsentävä kerrontajäsennys. Toisaalta keskustelujen muotojen ymmärtäminen suhteessa ympäristöönsä eikä pelkästään keskustelujen muotoina ja sävyinä – ikään kuin keskustelustrategian paljastamisena – tuo mukanaan tiedostetun yhteyden rakenneselvitykseen.

¹ Itsessään kokemuksellisuutta on lähestytty usein sosiaalitieteissä yhteisöllisyyden (esim. Goffman 1971) ja elämysten (esim. Schulze 1992) ja elämäkertojen (esim. Gergen 1994) tutkimuksessa.

² Grounded theory eli aineistolähtöisestä teoriasta (ks. esim. Tötö 2000, 17-67) ei kuitenkaan ole kysymys, koska tutkimuksen teoreettisen näkökulman muotoutuminen ei ole aineistoperustainen, vaan se pohjautuu toiminnallisten verkostojen ja organisaatiotutkimuksen lähtökohtiin.

2 Tutkimusasetelma ja -menetelmät

Keskusteluanalyysi itsessään on mikrotason analyysia, jossa tutkitaan toimijoiden välistä vuorovaikutusta. Tämä vuorovaikutus tarkoittaa tällöin toimijoiden keskinäistä keskustelua. Vaikka tällainen vuorovaikutus voidaan rajoittaa koskemaan keskustelun muotoa ja rakennetta pelkästään aineistolähtöisesti, sisältyy siihen samalla toimijoiden taustojen ymmärtäminen. Sillä on merkitystä keskusteluanalyysin tulokintojen teossa. Tästä näkökulmasta ajateltuna tutkimuksen asetelma pyrittiin rakentamaan siten, että YKA –projektin avainhenkilöt keskus-televat toteutusvaiheessa olevasta hankkeesta keskus-televana kommentointina.

Jotta avainhenkilöt saatiin keskustelemaan YKA –projektista, lähetettiin projektin yhdyshenkilöille pyyntö koota keskustelut-laisuuteen mielestään projektin toteuttamisen keskeisimmät henkilöt. Tällöin projektin yhdyshenkilöt käytännössä määrittivät, ketkä ovat projektin avainhenkilöitä. Sitä voidaan pitää jo yhtenä tämän tutkimuksen tuloksena toteutetun projektitoiminnan ja siitä saadun kokemuksen välisestä suhteesta. Avainhenkilöiden valinta osoittaa projektin yhdyshenkilöiden

kokemusta projektin toteuttamisen toimijoihin kohdistuvista merkityksistä. Vaikka yhdys-henkilöitä on ollut vain neljä, voidaan heidän näkemystään pitää hyvin keskeisenä, koska yhdyshenkilön asemassa projektin toteutuksessa tiivistyy paljon valtaa ja vastuuta. Toisaalta useammassa projektin toteutuksen eri vaiheissa yhdyshenkilöiden määrittelemät avainhenki-löt myös tosiasiallisesti ovat olleet aktiivisia hankkeessa. Yleisellä tasolla avainhenkilöillä tarkoitetaan ihmisryhmiä ja/tai yksilöitä, joilla voi olla vaikuttavuutta organisaatioissa. Tällaisten ihmisryhmien tai yksilöiden mer-kityksen tutkimusta erilaisissa asiayhteyksissä kutsutaan stakeholder-analyysiksi. Valintakri-teeninä avainhenkilöille voidaan pitää kolmea asiaa: avainhenkilö (1) ymmärtää ja ”uskoo” organisaationsa eetokseen ja strategiaan, (2) ky-kenee mielestään kehittämään organisaationsa toimintoja ja (3) avaamaan uusia näkökulmia työtehtäviin. (Carnall 1995).

Edellä esitetyllä tavalla neljän eri projek-tikunnan ryhmähaastatteluihin valikoituivat seuraavat avainhenkilöt projektikunnittain.

Taulukko I. Ryhmähaastatteluihin osallistuneiden avainhenkilöiden lukumäärät ja jakautuminen projektikunnittain.

Kunta	Avainhenkilöt (N)	Nimike tms.
Alahärmä	4	Sivistystoimenjohtaja Rehtori Opettaja Sivistysltk:n pj.
Jyväskylän mlk	2	Sivistystoimenjohtaja Opetuspäällikkö
Pyhtää	4	Sosiaali- ja terveysjohtaja Päiväkodin johtaja Liikuntasihiteeri Nuorisosihteeri
Utajärvi	5	Opettaja Sivistysltk:n pj. Kehitysvamma palveluiden esimies Vanhempien edustaja Erityisopettaja

Avainhenkilöiden lukumäärä ja nimikkeet tai toimialat kuvastavat omalta osaltaan niitä tuloksia, jotka saatiin rakenneselvityksessä (ks. Teittinen 2005). Niissä kunnissa, joissa oli havaittavissa projektitoiminnan avulla aloitettu inklusiivinen kehittämistyö, myös avainhenkilöitä oli enemmän eivätkä he välttämättä tulleet projektiin koulutoimen piiristä. Niissä kunnissa, joissa YKA –projekti oli tarjonnut selkeän jatkohankkeen roolin aikaisemmille (enimmäkseen koulutoimessa) kehittämishankeille, avainhenkilöitä saattoi olla vähemmän ja he edustivat pääasiallisesti koulutoimea.

Aineistonkeruutapana tutkimukseen valikoitui ryhmähaastattelu. Sitä voidaan perustella kahdella syyllä. Ensinnäkin ryhmähaastattelutilanteeseen saadaan mukaan useampi henkilö, jolloin kustannusten ja järjestelyjen kannalta se on järkevämpää. Toiseksi ryhmähaastattelussa tulee esiin myös mukana olevien keskinäiset näkemykset selkeämmin esille, kuin yksilöhaastatteluissa. Ryhmähaastattelu on tavallaan kollektiivisen muistelun menetelmä (ks. Eskola & Suoranta 1998, 96). Sillä onkin merkitystä tulkittaessa avainhenkilöiden keskustelussa muodostuvaa näkemystä YKA –projektista. Yleensä suositumpaa teemahaastattelua aineistonkeruussa ei käytetty, koska projektin teemat olivat jo riittävästi selvillä. Ryhmähaastattelun avulla saatu empiria tarjosi vastauksia paremmin edellä esitettyihin tutkimustehtäviin, joiden painopisteenä oli kokemuksellisuus.

Ryhmähaastatteluiden avulla kerätyt aineistot ovat käytännössä arvioita kunkin neljän kunnan toteuttamasta projektista projektin avainhenkilöiden keskustelemana. Keskustelunanalyysille rakentuva tutkimusmenetelmä oli silloin perusteltua, koska haluttiin erityisesti korostaa projektin kokemuksellisuuden ja sosiaalisten suhteiden merkittävyyttä suhteessa aikaisemmin tehtyyn rakenneselvitykseen.

2.1 Keskustelunanalyysi

Keskustelunanalyysi on tutkimusmenetelmä, jossa on sovellettu ainakin filosofisia, kielitieteellisiä ja sosiaalitieteellisiä lähestymistapoja

vuorovaikutuksen tutkimuksesta. Keskustelunanalyysin tutkimuskohteena on puhe ja/tai keskustelu. Siinä kiinnitetään huomiota mukana olevien henkilöiden toimijuuteen keskustelijoina ja samalla selvitetään keskustelun rakennetta ja mekanisme. Karkeasti keskustelunanalyysia voidaan erotella olevan kahta tyyppiä eli arkipuheen analyysia ja institutionaalisen puheen analyysia. Arkipuheesta esimerkkinä on käytetty mm. tuttavien puhelinkeskustelua ja institutionaalista puheesta lääkärin ja hänen potilaansa välistä keskustelua (ks. Engeström 2002). Tämän tutkimuksen kannalta ryhmähaastatteluaineisto edustaa jonkinlaista väli- muotoa arki- ja institutionaalista puheesta, sillä keskusteluissa mukana olleet avainhenkilöt toisaalta edustivat instituutioita, jolloin heidän arkiseen puheeseensa suodattui ”institutionaalisia” muotoiluja. Vaikka keskustelunanalyysissa kiinnitetään huomiota itse puheeseen, ei se ole kuitenkaan täysin ilman kontekstia. Puhe ja keskustelu tarkoittavat joka tapauksessa aina jotakin ja tarkoitukset viittaavat tekoihin ja konteksteihin. Näin keskustelulla rakennetaan koko ajan todellisuutta. (ks. tarkemmin Heritage 1997).

Keskustelunanalyysi tutkimusmenetelmänä on tässä tutkimuksessa operationalisoitu siten, että ensin keskusteluista on eroteltu sekvenssit eli sellaiset kohdat, joissa on havaittavissa tietty asiakokonaisuus. Sitten analysoidaan, mitä eri sekvensseissä tehdään tai tapahtuu. Lopuksi analysoidaan, miten keskustelun vuorottelu jäsentyy eri sekvensseissä, mutta myös sekvenssien kesken. Sekvensseillä tarkoitetaan eri osia kerrontajäsennyksestä (ks. Sacks et al. 1974). Tällaisiksi osiksi voidaan nimetä johdantosekvenssi, kerrontasekvenssi ja vastaanottosekvenssi. Kerrontajäsennyksen rakenne on sovellus erityisesti Harvey Sacksin ja William Labovin kehittämistä kerrontajäsennyksistä. Yleisemmän jaottelun ohella sekvensseihin voi sisältyä korjauspuhetta, päällekkäistä puhetta, puhujan vaihtumista sekä yleensä sellaisia arkipuheen piirteitä, jotka puhe-aktin etene- misen kannalta ovat ennakoimattomia. (mt.). Tämän tutkimuksen kannalta on huomioitavaa juuri arkipuheen rakenteistuminen, koska ryhmähaastattelut pyrittiin ohjaamaan arkisiksi keskusteluiksi.

3. Keskusteluanalyysit ryhmähaastatteluista

Tämä luku rakentuu siten, että litteroituja keskustelunomaisia ryhmähaastatteluja analysoidaan edellä kerrottujen sekvenssira-kenteiden näkökulmasta. Samalla kuitenkin keskustelujen todellisuutta rakentavaa antia pyritään arvioimaan suhteessa aikaisempaan tutkimukseen, joka käsitteli YKA –projektin organisoitumista ja rakenteita kussakin projek-tikunnassa. Litteroiduissa keskustelunomaisissa ryhmähaastatteluissa ei ole kuitenkaan käytetty keskusteluanalyysille vakiintuneita transkrip-tio-merkkejä esimerkiksi kuvaamaan hengitystä, intonaatiota ja päällekkäistä puhumista.

Johdantosekvenssillä tarkoitetaan keskus-telun avausta, jonka tarkoituksena on siirtyä kerrontasekvenssiin. Tämä edellyttää kuitenkin kehotetta, joka mahdollistaa siirtymisen. (ks. Sacks et al. 1974). Ryhmähaastatteluissa joh-dantosekvensseihin kuin myös muihin osioihin on kuitenkin sisältynyt projektitutkijan jossain määrin strukturoitu tapa pyrkiä ohjailemaan keskustelua siten, että asetettuihin tutkimustehtäviin tulisi vastauksia. Tämä seikka huomioi-den eri sekvenssien tarkastelussa kiinnostavaa on responsit, joiden avulla kuuntelijat eli ryhmähaastatteluissa mukana olevat henkilöt ohjaavat keskustelua eteenpäin.

Kerrontasekvenssi puhe-aktina seuraa johdantosekvenssiä. Se rakentuu orientaatioon, juoniosaan ja evaluaatioon³. Orientaatiossa esitellään kertomuksen konteksti ja henkilöt ellei se ole tarpeetonta. Joka tapauksessa ori-entaatiossa pyritään antamaan se informaatio, jota puhuja edellyttää kertomuksen ymmärtämiseksi. Orientaatio ei kuitenkaan kuulu varsinaises-ti johdantosekvenssiin, sillä jälkimmäisen merkitys on keskustelun avauksessa. Tosin on mahdollista, että orientaatiota on jo johdanto-

sekvenssissä. Kerrontasekvenssissä orientaatio on yleensä monimutkaisempi kuin johdanto-sekvenssissä. Juoniosa voi koostua pelkästään kertojan omasta puheesta, kertoja voi siirtää vuoron toisille keskustelijoille/vastaanottajille ja vastaanottaja voi esittää korjausta tai tarkennusta kertojan puheeseen. Evaluaatiossa (ks. Labov 1976, 370-371) on kysymys sekä ulkoisesta (external) että upotetusta (embedded) evaluaatiosta. Ulkoisessa evaluaatiossa kertoja painottaa ja terävöittää kertomustaan ulkoisilla ilmaisuilla, kuten ”erinomaista”, ”mahtavaa” jne. Upotetussa evaluaatiossa painotukset ovat kerronnan sisässä, jolloin tehdään sisältöperus-taisia viittauksia toisiin henkilöihin tai asiako-konaisuuteen viittaaviin diskursseihin⁴.

Vastaanottosekvenssi on kerrontajä-sennyksen kolmas osa, jossa kertojan puheen vastaanottajat eli toiset keskustelutilanteeseen osallistujat alkavat arvioida kertojan puhetta. Arviointi tavallaan päättää yhden kertomuk-sen kulun, mutta samalla siinä usein tuotetaan siirtymää jo seuraavaan keskusteluun tai tema-tiikkaan. Näin rakenteistettuna keskustelut tuottavat koko ajan uusia todellisuuden näkö-kulmia keskustelujen avulla.

3.1 Alahärmän keskustelun analyysi

Alahärmän ryhmähaastattelun pääasiaksi keskusteluanalyysin kannalta nousee kunnan pyrkimykset inklusiiviseen koulutuspolitiikkaan ja tämän politiikan laajempi merkitys. Koulutus-politiikan teemaa edeltävät projektin koulukoh-taiset ja kuntakohtaiset piirteet esitetään usein

³ Evaluaatio on varsinaisesti yksi osa William Labovin (1976) kehittämästä nuorisojengien puheen kerrontajäsennyksestä. Labovin evaluaatio saksilaisessa kerrontajäsennyksessä olennaisesti täydentää vastaanottosekvenssiä, vaikka se sijoittuukin luontevammin kerrontasekvenssin loppuun.

⁴ Viittaan diskurssin käsitteellä Michel Foucault'n tapaan käyttää sitä. Foucault'n näkemyksessä kielessä ja diskurssissa ei ole kysymys puhtaista sanojen välisistä ja omalakisista piirteistä, vaan diskurssilla pyritään lähestymään ”kulttuurisia alajärjestelmiä” (cultural subuniverse). (Heiskala 1997. 253-259; ks. myös Wallgren 1996, 170-171).

vain toteavasti. Vasta laajemmin puhuttaessa kunnan koulutuspolitiikasta päästään selkeämmin kerrontajäsennyksen rakenteisiin, joiden pohjalta saadaan selville projektin toteuttamisen kokemuksellisuutta. Kerrontajäsennyksen mukaisesti esitettyä keskustelua koulutuspolitiikasta eteni seuraavasti. Tässä kuin myöhemmissä lainauksissakin puhujina T-kirjain viittaa tutkijaan ja muut puhujat ammattinimikkeensä alkukirjaimen.

Tutkija, T:

Mites vanhemmat on suhtautunu tähän inklusiioon, inklusiiviseen koulutuspolitiikkaan?

Opettaja, O:

Ei ainakaan mun vanhemmista koskaan oo kukaan sanonu, et ois huono asia.

Rehtori, R:

Niin, se on se sellanen ajatus, että se on hyvä, että tottuu elää kaikenlaisten ihmisten kanssa, kaikki keskenään. Kyllä tää mun mielestä on pääsääntöisesti ollu se ajatus.

Johdantosekvenssi on hyvin lyhyt eli siinä on vain kolme vuoroa. Tämä johtuu siitä, että keskustelijat ovat motivoituneita keskustelemaan aiheesta. Silloin johdantosekvenssissä kehote on sellainen, että siinä lähes toivotaan jatkoa muilta keskustelijoilta selittämään asiaa lisää. Toisin sanoen keskustelulle tehdään tilaa ja se jatkuu seuraavasti.

R:

Sanotaan nyt näin, että kun vanhempi on esimerkiksi sinut, joka tietysti on iso asia yleensä, on sinut sen lapsensa erilaisuuden kanssa itse, niin siinä vaiheessa ei oo tullu kyllä enää mitään kritiikkiä. Ne kritiikit mitä on joskus tullu, ni siinä on ollu semmosia toisaalta mutta toisaalta näkemyksiä, eli tavallaan on voinu sanoa, että tämä asia ei toimi siellä koulussa ja sitten seuraavassa lauseessa on todennu, että eihän se toimi meillä täällä kotonakaan. Että teidän pitäis toimia näin, mutta me kotona voimme kuitenkin toimia näin. Elikkä semmosta siinä on joskus ollu.

Kerrontasekvenssin orientaatioissa selostetaan se, mistä inklusiivisen koulutuspolitiikan vastaanottamisessa ja suhtautumisessa on kysymys eli tehdään se kaikille keskustelijoille ymmärrettäväksi. Tämä valmistelee siirtymää juoniosaan. Siirtymässä on muutamia valmistelevia puheenvuoroja ennen kuin varsinainen juoni eli inklusiivisen koulutuspolitiikan käytännön esimerkin

kertomus tapahtuu. Käymättä läpi siirtymää sen tarkemmin, siinä keskustellaan kuitenkin asenneilmaston havainnoista suhteessa inklusiivisen koulutuspolitiikan käytäntöön. Juoniosa on esitetty seuraavassa.

Sivistystoimenjohtaja, STJ:

...että meillä on tällä hetkellä käy kahdeksatta luokkaa yks kaveri, jolla on EHA 1, tämä diagnoosi ja hän opiskelee tuolla integroituna oikeastaan ihan muutamia aineita lukuunottamatta, sen lisäksi hänelle on räätälöity tällanen järjestelmä, et hänellä on tämmösiä työharjoitteluja vähän useammin siellä ja sitten erityisopetuksessa muistaakseni matematiikka, mä en nyt rupee luettelemaan, kun en yksityiskohtaisesti muista, mutta hän on täysin 7-9 puolella. Sitten täältä meidän erityisluokasta nää yläasteikäiset integroidaan kotitalouteen, kuvaamataitoon, liikuntaan, liikuntaan ei taideta, mutta musiikkiin, sinne puolelle. Että sillä lailla sitä on laajennettu ja keskusteluja on ollu jopa sillä tavalla, että miten sitten saatais ikään kuin, meillä on täällä nää kaks ryhmää, niin mitenkä tuolla ois samantyyppinen ryhmä, joka oliskin fyysisesti tuolla. En mä tiedä onko meillä tarpeen siihen koskaan siirtyä, mutta se oliskin tuon kiinteistön puitteissa. Se tietysti on ohjeena hankala, varsinkin tuo lukiorakennus portainen ym. että se on liikuntarajoitteiselle varsinkin hankala. Mutta nimenomaan niitä toimintaperiaatteita, että erilainen oppija voisi olla siellä myöskin ihan normaalilla tunnilla, ettei tarvitse välttämättä olla siirrettyä erityisopetukseen ja... Pajakoulu oli sitä, sitten meillä on ens vuodelle ollu ajatuksena, että jos pystyttäis tämmöstä samanaikaisopetuskokeilua, erityisopettaja meniskin sinne luokkaan. Katsotaan nyt sitten, miten se, kun siihen liittyy toisaalta vähän tämmönen eksluoiva toimenpide, että pantaiskin kaikki erityisoppilaat samaan seiskan perusryhmään, jossa sitten tää erityisopettaja vierailee. Me ei oikein olla päästy yhteissopimukseen siitä, että kumpaa tää nyt on tässä tapauksessa, että katsotaan nyt sitten, mihin me tullaan.

Juoniosa alkaa kertojan puheella, johon kuuntelija esittää korjauspuhetta resurssien ja toimintatapojen yhteen sopimisesta ja sopimattomuudesta.

R:

Katsotaan nyt sitten, meillä ei sillä tavalla resurss..., voi olla niin hirveesti siihen, mutta

tämän nykyisen toimintamallin mukaanhan meillä on niin, että mukautetut oppilaat käyvät joissakin aineissa, pääosin niissä aineissa, missä ovat mukautettuna, käyvät erityisopettajalla, muuten ovat normaaliryhmissä, mutta sitten tavoite olis se, että myös voisivat jotain aineita opiskella siellä normaaliryhmässä. Ja saatais se tuki sinne paikalle. Sillä tavalla ne on nyt nää lähiajatukset.

Tämän jälkeen kertoja esittää tarkentavaa puhetta siitä, miksi hänen esittämänsä toimintatapa on on syvällisemmin perusteltavissa, ei puhtaasti resurssien näkökulmasta.

STJ:

Yks tavote mun mielestä olis sellanen kans, et millä lailla sen sais sen lasten keskinäisen kanssakäymisen jatkumaan saumattomana, ettei siihen tulis sitä katkeamaa, että se ois aitoa se yhdessäolo sitten, ettei se olisi kumminkin, että sitä erityis- ns. erityislasta siellä vähän sitten ... kierretään kaukaan. Mä en tiedä onko sellasta.

Tämän jälkeen korjauspuheen esittäjä vastaa kertojalle sillä tavoin, että heidän välinen vuorottelu laajenisi kaikkien keskustelijoiden vuorotteluksi.

R:

Kyllä sä osittain sillä lailla oot oikeessa, se näkyy ehkä kaikkein eniten siinä, että ne oppilaat, jotka meille tulee Havolasta, Kojolasta, Pollista, Ekolasta... , niin kun he eivät oo niin tottuneita. Heillä on vähän sellasta näin, mutta se on juuri se, kun me ollaan pohdittu sitä, jos se ryhmä oliskin jossain tuolla. Mutta se on tietysti, kun tässä on aika hyvät toimintaedellytykset, niin sitten niiden rakenteiden rikkomisesta voi olla enemmän haittaa kun hyötyä, että kyllä tuo on ihan aito ongelma, mitä sanoit.

Kahden vuorottelijan laajennus onnistuu ja kolmas keskustelija alkaa kommentoida kahden vuorottelijan keskustelua laajemmassa yhteydessä.

Sivistyslautakunnan puheenjohtaja, SLPJ:

Toisaalta se liittyy muutenkin näihin murrosikäisiin, erilaisuutta kavahdetaan kaikella tapaa, ne ovat joissakin asioissa hyvin ahdaskatseisia ja toisia arvioidaan ja arvostellaan, että mä nyt sanon, kun mulla on kaks kohta 15-vuotiasta poikaa, niin niiden ajatuksia kuuntelen, niin kyllä ne on niin kauhean ahdasmielisiä joistakin asioista, vaikka kuinka koittaa sanoa. Joskus mä sanon niille, että mitä te luulette olevanne,

luuletteko olevan parempia sen takia, mut en mä tiedä, jääkö se sitten kaikuna korviin, ehkä ne sitten myöhemmin muistaa sen.

Lopuksi juoniosuuden aloittanut kertoja alkaa lopettaa keskustelua nostamalla esiin perusasian – oppilaiden keskinäisen kohtaamisen – jonka varaan koko juoniosuus rakentui. Varsinaista evaluaatio-osuutta keskustelussa ei ole, koska siinä ei tarvita ulkoisia tehokeinoja tai upotettuja viittauksia asian esittämiseksi.

STJ:

Koko aikahan me ollaan enemmän tullu se tilanne, että myöskin noilla sivukouluilla on erilaisia oppijoita, mutta toki sellasia, joilla on esimerkiksi tämmösiä ehkä näkyvämpiä juttuja, niin on sitten enempi täällä, koska täs on niin hyvät nää toimintaolosuhteet. Mut joka tapauksessa, niin kyllä nyt jo sielläkin oppilaat saavat kohdata.

Kerrontasekvenssin jälkeen on vielä keskustelun vastaanottosekvenssi seuraavassa.

R:

Mun mielestä täs on nyt tosi tärkeä se, että jota tuolla alkupuolella keskustelua jollakin tavoin sanoin, että koska siinä vaiheessa kun tosiaan ruvetaan karsimaan, niin silloin, jos ei syvällisemmin tunne näitä asioita, niin siin on helppo kattoo, että aha, tuosta pois. Mutta se, että ehdottomasti nähtävä pitkällä tähtäimellä ne asiat, että sillon pitää ihan semmosia konkreettisia esimerkkejä paiskoa tuonne isojen päättäjienkin eteen sillä tavalla, että mitä jonkun yksilön kohdalla se esimerkiksi merkitsee, se että on vaikka se henkilökohtainen avustaja tietyssä vaiheessa ja muuta tällasta, niin sitten kun hän lähtee tästä koulusta 9. tai 10. luokan jälkeen, niin se, että hän esimerkiksi pystyy paljon itsenäisemmin elämään sen jälkeen, kun se että ilman tätä tukea siellä koulun alkuvaiheessa, niin kyllähän se on jo sitten sen kunnan ihan taloudellisten asiointienkin kannalta, sehän on hirmu iso juttu. Sitten mun mielestä pitäis käydä semmosta, mä en käytä sitä sanaa arvokeskustelu, vaikka se sitä onkin, niin keskustelua siitä, että mitä se tehokkuus ja tämä oikeesti on. Että eikö tehokkuus oo myöskin sitä, että yhteiskunta pitää mahdollisimman hyvin huolen kaikista sen jäsenistä. Ja tässä tapauksessahan me ollaan tekemässä näissä jäsenistä sellasia, jotka kykenevät itse pitämään itsestään huolta.

Inklusiivisen koulutuspolitiikan ja siihen suhtautumisen ja asennoitumisen keskustelusta johdantosekvenssissä mukana ollut keskustelija siirtää keskustelua yleisemmälle tasolle vastaanottosekvenssissä. Tämä siirto tarkoittaa toisaalta koko keskustelun arviointia ja mahdollisuutta suunnata keskustelua yleiseltä tasolta yksityiskohtaisemmaksi. Keskustelemalla on tällöin rakennettu käsitystä inklusiiviseen koulutuspolitiikkaan liittyvästä todellisuudesta.

3.2 Jyväskylän maalaiskunnan keskusteluanalyysi

Jyväskylän maalaiskunnan ryhmähaastatteluaineiston keskeisin teema on sivistystoimen ja opetustoimen virkamiesten tehtäväkenttä edistettäessä inklusiota opetuksen järjestämisessä ja yksityiskohtaisemmin projektikoulussa. Jyväskylän maalaiskunnan ryhmähaastattelutilanteessa oli tutkijan lisäksi vain kaksi henkilöä eli juuri ne virkamiehet, joiden työnkuvalla koko keskustelu rakentuu. Kerrontajäsennyksessä on kahden henkilön läsnäolo keskustelussa otettava huomioon vuorottelun kannalta. Sen avulla keskustelua viedään eteenpäin. Myös evaluaation merkitys saattaa tulla esiin, kun viittauksia kolmansiin osapuoliin ja asioihin kahden henkilön keskustelussa tulee helpommin. (vrt. Labov 1997). Seuraavassa keskustelu on kerrontajäsennetty.

T:

Jos tarkastellaan ihan tätä projektin operationaalista puolta, niin tässä on kuntapuolella tämä kunnan koordinaatioryhmä, vai onko se nimikin nyt se varsinaisesti mutta, miten luonehtisitte sen toimintaa?

Sivistystoimenjohtaja, STJ:

No meillä on aika ohuesti semmosta keskustelua käyty, että meillä on käyty keskustelua myös tämän kanssa yhtäaikaaisesti perhepoliittisesta ohjelmasta ja siellä sitten tämänkin tyyppisistä, jotka liittyy tähän inklusiioon ja integraatioasioihin ja sitten kunnassahan toimii vammaisneuvosto, mutta että tässä yhteydessä ei oo nyt vielä, että meillä on ollu pari tämmöstä yleisempää tilaisuutta, jossa Kehitysvammaliiton edustajatkin oli, ja jossa oli eri hallintokuntien edustajia, mutta että kovin paljon pitemmälle siinä asiassa ei vielä oo päästy.

Opetuspäällikkö, OP:

Eikä jos ajatellaan koulun rakentamisesta ja kunnossapitoa, niin kyllä niistä asioista aina yksittäisinä asioina keskustellaan, että miten liikkuminen vois olla mahdollista kaikilla tai mihin huoneita sijoiteltais, mutta sillä tavalla jonkun ohjaama, koordinaatioryhmä ei kovin paljon siihen oo ohjaamiseen osallistunut ryhmänä, jokainen yksityishenkilö kun on saanut lisätietoa, niin on sitten voinut suunnittelun eri vaiheissa tuoda sitä tietoa esiin.

STJ:

Niin että kyllähän meidän kunnassa ihan normaalina käytäntönä se, että nämä tämmöset liikkumisesteitten ja muut tarkistutetaan vammaisneuvostolla ja ne asiat otetaan huomioon rakentamisessa, et se on meillä ihan normaalikäytäntö ja meillä on meidän kunnassa, etten sanoisi Keski-Suomen ainoa tämmönen uimaranta esimerkiksi, joka on varustettu erityisvarustein, että pyörätuoli-ihmiset pääsee uimaan, että...

Johdantosekvenssin alussa esitettyä kysymystä työryhmän toiminnasta seuraa kolme puheenvuoroa, joissa johdatellaan kerrontasekvenssiin. Merkille pantavaa on kuitenkin, että keskustelijat korjaavat tutkijan kysymyksenasettelua niin, ettei työryhmän toiminnasta ole kiinnostavaa tässä ryhmäkoostumuksessa puhua. Keskustelijat asettavat johdantosekvenssissä työryhmän toiminnan sijaan keskustelun aiheeksi sen, mitä opetus- ja sivistystoimen virastossa tapahtuu YKA – ja vastaavia hankkeita toteutettaessa. Samalla kerrontasekvenssin orientaatio jo käytännössä sijoittuu johdantosekvenssiin. Toinen mahdollinen tulkinta on, että kerrontasekvenssin orientaatio alkaa osittain jo johdantosekvenssissä. Tähän viittaa johdantosekvenssin osat, joissa sivutaan yleisiä käytänteitä esteettömydestä.

STJ:

No, voi sanoa niin, että jos otetaan nyt tämä yks edeltävä projekti, Latu, niin sehän oli lähinnä erityisopettajien toimi. Ja asiat joita siellä käsiteltiin oli aika paljon erityisopetuspainotteisia, ja siellä huomattiin tarve laajentaa monialaisemmaksi. Tämä Yhdessä kasvamaan –hanke ja sen aikana tapahtuneet muut asiat on johtanut siihen, että aika paljon tämä monialaisuus sosiaali- ja terveystoimen kanssa yhteistoiminta, eri tahojen kanssa toimiva yhteistoiminta, tullut enemmän esille koko kunnan kaikissa toiminnoissa. Sitten toinen asia, mikä meidän kunnalle on ollu aina ominaista kauankin, on

se, että paitsi tätä Latu –hanketta, niin meillä on hankesalkussa semmonen 30-40 erilaista hanketta, me ollaan osallistuttu kaikenlaisiin opetussuunnitelmakokeiluihin, melkein ..., meil on aina 5-10 hakemusta sisästä Opetushallitukseen. Ja se strategia millä me voidaan yleensä hankkeisiin lähteä, ei voi olla niin, että yksi hanke muodostuu erittäin suureksi meidän kunnassa, kunnes se menee kuten hyökyaalto ja tuo sieltä paljon hyviä asioita rannalle, vaan strategian pitää olla sellanen, että moni pieni palanen tukee toisiansa. Ja siinä meidän osuus sitten on, kun me ohjaillaan näitä varoja ja meidän kanssa neuvotellaan näistä hankkeista, siinä jos me onnistutaan, niin se onnistuminen näkyy. Miten nää eri hankkeet, pienet palaset tukevat toisiansa. Kyllä tämä hyvin on sopinut meidän siihen ideologiseen kuvaan tämä.

Kun kerrontasekvenssissä ei ole erillistä orientaatio-osuutta, kerrontasekvenssi alkaa suoraan juoniosuudella, jossa puhuja kertoo projektin merkityksestä kunnalle yleisesti sekä kunnan projektistrategioista. Tämän jälkeen toinen keskustelija jatkaa tästä ja tarkentaa kerrontaa yksityiskohtaisemmaksi alueellisen kehittämisen teemaan. Sen edellytyksenä on ollut kuitenkin yleisempi strategiapuhe.

OP:

Meillähän on nää olosuhteet tavallista suotuisimmat alueellistamiselle sen vuoksi, että Tikkakosken piirissä on lukio, yläaste ja viisi ala-astetta. Ja siellä vielä ala-asteista isoimmat on siellä yläasteen ja lukion lähellä, siellä missä on viidennet ja kuudennet luokat. Elikkä haja-alueilla on 1-4:een. Palokan piirissä on lukio ja yläaste ja samalla lailla pieniä ala-asteita, taikka isoja ala-asteita ja pieniä ala-asteita. Isot ala-asteet on lukion ja yläasteen lähellä. Vaajakosken piirissä on ihan sama asia, elikkä meillä ei ole esimerkiksi piirien välisiä yhteisiä opettajia yläasteilla ja lukioissa juuri ollenkaan ja myöskin ala-asteella hyvin vähän, että tämä tämmönen koulupiirit on ollu helppo, tämä alueellistaminen sillä lailla, että se on samalla koulupiirikohtaista. Kun resursseja jaetaan, niin kun nyt on tavallaan tekemässä opettajatunteja ja avustajatyömääriä, niin niitä voidaan osittain jakaa piirikohtaisesti ja siellä piirissä päätetään, miten ne suunnataan. Mutta tän alueellistamisen kehittäminenhan on erityisopetuksen kohdalta tullu ajankohtaseksi sillä tavalla, että kun palvelut oli organisoitu niin, että niitä on eteläpäässä ja pohjoispäässä ja keskellä ei ollenkaan. Ja lasten koulumatkat ja kuljetukset on olleet aika pitkiä ja nyt sitten kuitenkin väestön

kasvu, sehän on iso meillä kaiken kaikkiaan, mutta se on erityisen suuri tässä keskellä Palokan alueella ja silloin on jouduttu miettimään, että koko tämä erityisopetuksen toteuttaminen pitäisi organisoida uudelleen ja silloin tämä alueellinen näkökulma, että jokainen alue vastaa kaikista lapsista, jotka sillä alueella asuvat ja se merkitsee myös sitä, että siellä on erityisopetuksen palvelujakin riittävästi, ja silloin päästään näistä pitkien matkojen kulkemisista ja tämmösistä asioita.

Tämän jälkeen kerrontaosuus jatkuu taas yleisemmällä puheella koulu- ja sivistystoimen kehittämisestä. Keskustelijoiden keskinäinen puhe on nyt kehittynyt sellaiselle vuorottelulle, että toinen puhuu teemasta yleisemmällä ja toinen erityisemmällä tasolla. Kiinnostavaa tässä on se, kuinka keskustelijat rakentavat tästä siirtymää evaluaatioon ja vastaanottoseksevenssiin. Opetuspäällikkö jatkaa juonta seuraavasti.

OP:

Kyllä se on kuitenkin oman piirin kouluun on lyhyempi matka kuin vieraan piirin samanlaisen kouluun. Toinen asia on, että tää lähikouluperiaate meillä sillä lailla on ehkä pitemmällä kun keskimäärin maassa, sillä tavalla, että meillä yleisopetuksen ryhmiin on integroitu, taikka on sijoitettu enempi puoli meidän erityisopetussiirron saaneista lapsista, noin 52-55 prosenttia. Pienryhmiin vaan sitten vähemmistö, elikkä ne yleisopetuksen ryhmät on aina lähikouluja.

Lähikouluperiaatteen avulla ja sen kautta tehdään tilaa ja siirtymää resurssikysymyksiin ja opetushenkilökunnan näkemyksille inklusiivisista kehittämishankkeista. Kuitenkin edelleen resurssien ja opetushenkilökunnan näkemykset tulkitaan vahvasti hallinnollisten virkamiesten näkökulmasta. Seuraavassa näyte kerronnan juonen resurssikysymyksen ja opetushenkilökunnan käsittelystä.

OP:

Silloin kun puhutaan resurssien jakamisesta, oli ne tarvikemäärärahoja, koulutusmäärärahoja, opetustunteja, avustajatyömääriä, niin on se haasteellista täältä käsin asia järjestää sillä tavalla, että sitten voikin antaa sinne piirille sen täyden päätösvallan. Elikkä siis sanotaan delegointi ei olekaan perinteisessä kunnallisessa toiminnassa ihan niin helppoa kuin voisi ajatella. Tehtävien delegointi on helppo, päätösvallan päästäminen käsistä on kipeämpi asia.

Kerronnan juonen voidaan havaita nyt siirtyneen resursseihin ja opettajiin erityisopetuksen järjestämisessä. Kun nämä teemat alkavat, keskustelijat rupeavat vuorottelemaan puheenvuoroja myönteisessä sävyssä.

STJ:

Minusta kyllä tuo kuvaus hyvin kuvaa minustakin sitä tilannetta ja se on tyypillistä kyllä, että keskustelua käydään kovasti. Kyllä meillä käydään inklusio- ja integraatiokeskustelua opettajien keskuudessa ja se kohdistuu nimenomaan siihen, että onko resurssointi riittävä ja jos se ei ole riittävä, niin mitä, minkälaisia konsteja sitten on olemassa. Toive, tai keskustelua siitä, että onko se tämmönen yleisopetuksen integraatio ratkaisu, kenelle se on hyvä, kuinka paljon pienryhmiä, kyllä meillä kysytään sitä, että lopetetaanko pienryhmät, vaikka me kuinka sanotaan, että pikemminkin me olemme lisänneet tämän inklusion ja integraation myötä mahdollisuuksia muodostaa pienryhmiä ja käyttää joustavia opetusjärjestelyjä. Mutta semmoinen yleisasenne minusta on kyllä suhteellisen myönteinen niin kuin tuossa sanoit, ettei kukaan oo lippuja nostamassa, että johonkin muuhun suuntaan lähdetäisiin.

Resurssikysymykset ja opetushenkilökunnan teemat lopulta yhdistyvät ja evaluaation kautta siirrytään vastaanottosekvenssiin. Aluksi näyte kerrontasekvenssin juoniosan evaluaatiosta.

STJ:

On tullu esille paljon sellasia uusia asioita, joissa kunnan organisaatioiden pitää oppia toimimaan uudella tavalla. Yks esimerkki on tästä semmoinen, kun jonkun kylän väki halus kymmenelle lapselle eri opetusta, osasta heille iltapäivähoitoa ja sitten jälkkäritoimintaa koulun jälkeen koululaisille, ja tässä on kolmen eri toimialan toimintoja, jotka on kaukana, kymmenen kilometrin päässä palvelukeskuksista, niin jotenkin kunnan pitäis joustavasti pystyä vastaamaan siihen kyläläisten tarpeisiin. Meillä on opittava sosiaalitoimen pääjohdon, jälkkärijärjestöjen tahon, yksityisten ja koulujärjestöjen kanssa yhteen niin että, yhteen asiaan ei riitä, yhteistä asiasta ei riitä työpanos täydelle ihmiselle, niin meidän täytyy tavallaan ottaa se joku ihminen näitten kaikkien kolmen toimialan yhteiseksi

työntekijäksi, jakaa sitä sillä lailla, sitä me ei olla vielä ennen tehty kovin paljon.

Evaluaatiossa viitataan toisiin osapuoliin merkityksellisinä toimijoina. Tällä tavoin sanottuna inklusiivisen kehittämistyön merkitys halutaan ymmärtää laajemmin ja sen oikeutuksesta tulee uskottavampi. Siinä pyritään osoittamaan keskustelun ydin eli että inklusion edistäminen edellyttää laajaa palvelukirjoa sekä useiden toimijatahojen keskinäistä tietoisuutta ja yhteistyötä. Tässä kohtaa keskustelussa on saavutettu saturaatiopiste, mutta vastaanottosekvenssin ja erityisesti sen arvioiva merkitys on vielä olemassa.

OP:

Kyllähän niillä aina onnistutaan vakiinnuttamaan joitakin, sanotaan vaikka inklusiivisia käytäntöjä, että ne tulee osaksi sitä arkea, ettei niitä enää huomatakaan. Palanen toisensa perään, silloin kun ne johtaa tämän suuren tavoitteen suuntaan, niin ne on aina hyviä.

Keskustelun avulla on rakennettu näkemystä siitä, mitä inklusio on. Vastaanottosekvenssissä tämä näkemys sanotaan julki. Samalla se toimii keinona ja ratkaisuehdotuksena siihen, miten inklusion edistämiseen pitäisi suhtautua. Ennen vastaanottosekvenssiä on ilmennyt (johon vastaanottosekvenssi tukeutuu) hallintovirkamiesten rooli kehittämistoiminnassa. Se on edellytysten luominen ja jatkuvuudesta huolehtiminen. Käytännön työssä ovat lähempänä ne henkilöt, joiden työnkuvaan kehittäminen kohdistuu.

3.3 Pyhtään keskusteluanalyysi

Pyhtään keskusteluanalyysissa esille nousee kaksi laajempaa asiakokonaisuutta. Projektin toiminnan kannalta sen vetäminen on erityisen keskeistä, koska siinä on heti alkuvaiheessa tapahtunut henkilö- ja toimialamuutos. Toisena on sitten tämän muutoksen kautta koettu projektin toteuttamisen innovatiivisuus⁵.

⁵ (Sosiaalisen) innovaation tarkoitusta ja käytännön yleisempää merkitystä voidaan hahmottaa projektitodellisuudessa interventioiden kautta. Niiden avulla mielekkäistä ideoista voidaan kehittää esimerkiksi uusia toimintatapoja. (ks. Teittinen 2005)

Mainitut teemat lähtevät liikkeelle kuitenkin keskusteluanalyysin kerrontajäsennyksessä tarkasteltuna hyvin hitaasti.

Kerrontajäsennyksen yleisempi johdantosekvenssi on pitkä, mutta siinä pohjustetaan varsinaiset keskustelun juoniosat. Johdantosekvenssissä on viisi puheenvuoroa, joista vasta viides eli viimeinen tekee tilaa kerrontasekvenssille. Kaikkia viittä puheenvuoroa en ole liittänyt raportin tekstimassaan, vaan ainoastaan ratkaisevan viidennen puheenvuoron. Se poikkeaa ensimmäisen puheenvuoron eli tutkijan tekemän haastattelukysymyksen jälkeen esitetyistä vastauksista siinä, että koko projekti halutaan nähdä yleisemmällä tasolla. Toisin sanoen keskustelun painopisteenä halutaan olevan kunta- ja koulukysymysten ohella myös laajempi tiedostaminen inklusiivisesta kehittämisestä.

T:

Voitas aloittaa, tai jos tehdään vaikka kierros tässä nyt aluksi sillä tavalla, että jokainen kertoo vähän oman näkemyksensä, että miten esimerkiksi tähän hetkeen ollaan tultu tässä.

Nuorisosihteri, NS:

Mut ihan silleen, et tätä henkilökohtasta tuntumaa tähän, et minkä takii tää kuitenkin kiinnostaa ja minkä takii täs sillai on mukana, tietysti tää toimialan kautta kaikki mikä nyt kasvamiseen ja kasvattamiseen liittyy, niin tottakai pitää kattoo läpi ja sillä tavalla. Ja sit oikeestaan tässä nimenomaisesti semmonen seikka, joka minuun kiinnostaa niin kun puhutaan inklusiosta elikkä tämmösestä tavallaan mukauttamisesta ja sisäänsulkemista, niin se joka mulla on kokoajan ollu mielessä ni on se, että pitäis ensinnäkin paljastaa ne vastakkaiset käytänteet, elikkä se eksklusio, joka on tämmönen huomaamaton, mutta kuitenkin niin äärettömän voimakkaasti vaikuttava käytänne täs, näis kaikissa, kaikkien toimijoiitten piirissä, sitä miä tavallaan odotan semmosena eräänlaisena loppuhuipeutumana tälle, et löydettäis ne seikat sitten ja sitä kautta päästäis tähän aitoon inklusioon käsiks.

Tämä johdantosekvenssin epäsuora kehote antaa tilaa siirtyä kerrontasekvenssiin siitä lähtökohdasta, että keskustelun johdannossa on päädytty käsitteellisiin perusteisiin. Käsitteellisen perustan päälle keskustelun rakentuminen ja muotoutuminen projektin käytännöllisten piirteiden varaan on keskustelun dynamiikan kannalta joustavampaa, koska enää ei välttämättä tarvitse toistaa inklusion ja eksklusion käsitteiden tarkoitusta. Kerrontasekvenssin analyysia on tehty seuraavassa.

T:

Tässä nyt voidaan ekaks mennä tähän, että aluksi oli tämä sivistystoimen johtaja ja nyt tämä ikään kuin siirtyä sosiaalipuolen johdon käsiin tää koko projekti. Oliko tällä jotain, muuttiko tämä jotenkin tätä sanotaanko tämän projektin profilia tai tällasta?

Johdantosekvenssin orientaatioissa asetetaan keskustelun teema suhteellisen tarkasti, mutta samalla annetaan mahdollisuuksia juoniosalle eri suuntiin. Orientaation keskusteluvuorojen kaari etenee niin, että projektin vetovastuun muuttumisen merkityksen kautta päästään projektin toteuttamisen käytännölliseen puoleen. Kuitenkin myös vetovastuun vaihtuminen edustaa omaa keskusteluaan (vaikkakin se on keskustelussa orientoiva), sillä se luo käsitteellisten perusteiden päälle käytännöllistä perustaa. Molempien perusteiden merkitys on havaittavissa keskustelun myöhemmissä vaiheissa.

Sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja, STJ:

Niinku mä sanoin, et mä sain niin lyhyen perehdytyksen siihen, se oli yks keskustelu tossa mun huoneessa, mutta että jotenkin mulle jäi se, et rehtori tuol koulupuolella luotsaa sitten sitä koulua eteenpäin ja jotenkin sivistystoimenjohtajalle oli tärkeätä, että se sais jonkun suunnan siitäkin eteenpäin ja se oli oikeestaan se lähtökohta, että kyl mä myönnän, et nyt ku oltiin siellä inklusioseminaarissa, niin joko se oli just sillai koulun näkökulmasta, mutta kyl se oli vähän ehkä kaukana siitä, et me ollaan puhuttu aika tämmösiä arjen asioista nyt tässä meidän ryhmässä ja siitä, että mistä jokainen omassa työssään vois tehdä ja toisaalta siinä yhteistyössä yhdistyksiin, että mut muut osaa arvioida sitä, et mikä olis ehkä, nuorisosihteri on ennenkin ollu tässä, vaikka hän aliarvioi tota panostaan, kun on ollut pois muutamista, nuorisosihteri on kuitenkin se, joka on aina huomauttanut, et joku tärkeä olennainen teema tai ajatus on nyt hypätty yli ja nyt taas, no hän on ennenkin tätä eksklusion hoksaamista tuonu esiin ja mun mielestä tämmöst ikään kuin kritiikkiä tai tällastä vois tuoda vieläkin, että mikä semmonen asia on ehkä jäänyt nyt vähemmälle.

Liikuntasihteri, LS:

Mä on ainakin kokenut tän nyt sen jälkeen, kun tulit tähän, ni tää on tullu meille lähemmäksi, semmoseks ymmärrettävämmäksi tää asia. Se oli alkuunsa aika paljon tämmöstä teoreettista, me ei oikeen alussa päästy tässä kuntaryhmässä oikeen jujulle, että mitä tää on,

mutta sen jälkeen kun sä tulit tähän vetämään, ni tähän rupes löytymään sitä semmosta käytännönläheistä jujua, että mitä tää on ja mitä me tällä haetaan. Et sen jälkeen me on oikeestaan löydetty tää juttu, mihin me tätä halutaan ajaa eteenpäin.

STJ :

Ja se mistä mä oon ilahtunu on vaikka tossa, ku mä olin sanonu, et on tullu ideoita, niin se, että me käytetään iltoja näihin juttuihin ja viranhaltijat tulee, niin kun jonain päivänä se tuli tohon käytävälle ja sano, et nyt mä tiä, mä löysin tämmösen pilvipoutaidean, että...niin hankkeen, eli jostain muusta kunnasta ja linkitti sen tähän, ni nehän on tärkeitä juttuja, et jos saa siihen omaan työhönsä, että meiän on ehkä tarkotuskin puhua täällä aika yleisellä tasolla ja jättää avoimeksi niitä tartuntapintoja, et miten sen voi sitten soveltaa ja mitä ne vois olla, samoin vältettiin siel vanhempainillassa sitä, ettei liian valmiiks pureksita, et ohjaajien, vetäjien rooli on mahdollisimman pieni ja ei kirjeteta sanoja suuhun. Mut sä voisit siitä vähän kertoo tavallaan, sehän on...

Päiväkodin johtaja, PJ:

No se on siis Haminan yks hanke tää Pilvi ja pouta-hanke ja siel on ollu Poitsilan kouluko se nyt oli joka oli semmonen vetokoulu siellä ja siel on vanhemmat ruvennu pitämään omia, mut siin on myöskin mukana just niinku täälläkii, et se niinku yhdisti, et on MLL, siel oli Leijonat ja eri instanssit just mitä meilläkin on mukana, ni sielläkin oli mukana siinä, ja siin oli, taas päästään niihin yhteisiin pelisääntöihin, mut ssiel oli semmosia kaikennäköisiä, esimerkiks joku yks koululuokka ja sen vanhemmat sopivat tämmösistä yhteisistä säännöksis-, säädöksistä ja sitten tehtiin niistä kirjetettiin ylös ja sitten vanhempi sekä oppilas allekirjotti eli hyväksy ne ja sitten niist tuli semmosia, jota sitten pyrittiin noudattamaan ja ainakin koulupuolelta oli tullu semmosta viestiä, että ne yhteiset pelisäännöt oli helpottanu koulussa elämää hyvin paljon elikkä ilmeisest ainakin jossain määrin niistä vanhemmat sitte pitivät myöskin kiinni niistä sopimuksista, koska se kouluelämä oli rauhattunu oppilaitten kesken ja muutenkin siel paljo. Ni se oli lähinnä semmosta, et kuinka semmosta voidaan myöskin täällä ottaa käytäntöön ehkäpä meidän omalla tyylillä, et miten semmonen sopii meille ja miten semmosta vois viedä eteenpäin, mietin itse päivähoiton piirissä ja asiat on vähän erilaisia ja vanhempien toiveet erilaisia, mutta linkittää sitä tänne Pyhtäälle tämmöstä hanketta myöskin.

Tässä vaiheessa kerrontasekvenssin orientaati-ossa on tehty jo riittävästi tilaa juoniosalle. Se alkaa keskustelun luontevalla jatkolla Pilvi ja pouta-hankkeen jälkeen. Kuitenkin niin, että puheenvuoroissa arvioidaan myös yleisemmin projektin toteuttamistapaa,

NS:

Mulle tulee tässä, tähän hätään oikeestaan mieleen se, että varmaan yks ihan semmonen toimintatapa on A1-malli kun puhua, puhua, puhua ja puhua niin kauan kun tulee ymmärretyksi ja ymmärtää mitä toinen puhuu, siis niissä puitteissa mitä tää projekti esimerkiks antaa mahdollisuuksia, että kuitenkin tosiasia on se, että jokainen toimijahan, oli se sitten tääl kuntaorganisaatiossa tai jossakin järjestöorganisaatiossa, niin kuitenkin lähestyy niitä asioita siitä omasta näkökulmastaan ja yks aika tärke seikka on se, että tultais paremmin tietoseks siitä, että millä tavalla toiset tän asian näkee. Se ois semmonen mun mielestä kyllä päämäärä, että aidosti ymmärrettäs, miten asia toisille esittäytyy. Sit jos vielä sais sen omankin näkövinkkelinsä ymmärretyks, ni se jo varmaankin lois kaikille tämmösille jatkuville sitä pohjaa.

Tämän yleisemmän luonnehdinnan jälkeen puheenvuoron ottajalla tai vastaajalla on helppo jatkaa ja alkaa keskustella projektin konkreettisista mahdollisuuksista. Kun tämä taso on saavutettu, niin vuoron vaihtuminen keskustelussa on luontevaa.

STJ:

No, mun mielestä se mitä tääl lukee, täällä seinillä, ni jo tuo jonkinnäköstä ajatusta siihen, että kuitenkin vähä eri sanoilla, mutta sama ajatus, ne pääajatukset on monilla vanhemmilla, et mitä ne haluavat ja sielt ehkä ei oo välttämättä niin vaikeeta löytää sit niitä yhteisiä polkuja, mut se että tosiaan se rupeis käytännössä toimimaan semmoset asiat, niin sit varmaan joka osa-alue, ketä tääl on, niin konkreettisesti voi tehdä jotain sen asian eteen. Esimerkiks se mitä me on nyt vaikka ihan konkreettisesti täst harrastettavien jutusta tehny sen, että Kotkassa on yksityinen musiikkileikkikoulu Muskantti ja he ovat heiän kanssaan käyny nyt keskustelua siitä, et he alottavat myöskin tossa Pyhtäällä päiväkodissa pitämään tätä musiikkileikkikoulutoimintaa. Nyt ne on laittanu jakoon kokopäivähoidon lapsille 200 kappaletta monisteita ja et pystytään tarjoamaan jotain uutta harrastusta vaikka tänne. Sitte oon ker-tonut, toinen on naisvoimistelijat, jotka on ollu tässä mukana, täs meiän projektissa, niin heille

vähän et mikä ilta sopii, ettei tuu päällekkäisiä. Semmosta jotain, ainakii miä aattelin itse tämmösiä jotain ihan konkreettisia asioita, mistä on sitten kuitenkin hyötty sen kokonaisuuden kannalta, niin voi jokainen meistä jotain ehkä tehdä semmosten asioiden hyväksi. Täälhän oli meillä nyt sitten tää, tai no ensin vois sanoo niin, et mehän ihan törkeesti haluttiin käyttää näitä yhdistyksiä, järjestöjä ikään kuin hyväksi siihen, kun meidän tässä, ensin kunnan toimintojen kehittämisryhmäs alko oleen yhteinen näkemys siitä, et meil oli hirveesti tietoo, mikä on lapsille ja perheille hyvä arki. Sit me ajateltiin, et miten me päästään se kerton myös muille ja tultiin siihen, et meidän tarvii päästä tapaamaan vanhempia. Et oisko tää se porukka, joka uskaltautuis jalkautua vanhempien pariin, niin me päätettiin käyttää hyväkseen koulua tietynä auktoriteettina, et se kutsuu koolle, mut niin, että yllätetään vanhemmat sillä, et siel onkii näit järjestöjen edustajia koulussa yhdessä kunnan viranhaltijoitten kanssa, et ei sellanen väsyttävä kouluviranhaltijakeskeinen, et meillä nää järjestöt edustaa todella tämmöstä matalan kynnyksen kaikille avointa tämmöstä aika matalaa ikään kun tuoretta näkökulmaa ja heil on kuitenkin huoli myös lapsen arjesta aika konkreettinen ja sen varaan me ollaan nyt rakennettu sitte, et me taas ajatellaan heitä jollakin lailla käyttää hyväksi siinä, kun esimerkiksi mietitään sit näitä fyysisiä tiloja mahdollista uutta liikunta- ja nuorisotila-asiaa, ni ajateltiin, et se yhteistyö vois olla sitä, että ensin puhuttais, vähän niinkun, niitä toimintoja, mitä vois olla semmosia yhteisiä ja se ikään kuin vaikuttais sitten sen talon rakenteellisiin ratkaisuihin, et se olis tehty juuri pyhtäläisille järjestöille ja seuroille ja kunnan toimintoille ja et siinä ois semmonen käytännön yhteistyö.

Kun kerrontasekvenssin juoniosa on lopuillaan, sisältyy siihen saman puhujan evaluaatiota kokonaisuudesta. Tämä valmistele toisille keskustelijoille mahdollisuutta vastaanotto-sekvenssiin.

STJ:

Niin joo, täs tietysti se seikka vielä, ihan tämmöstä arkista asioiden hoitoa ois, hallintoihmisille, ni mun mielestä täntyyppiset projektityyppiset työskentelytavat, niin onhan ne jo yks osa sitä asioiden valmistelua, et jos tämmöissä, tässä piirissä nousee joku asia esille, niin onhan se jo kun yks vaihe sitä valmistelua, et se asia voidaan sit viii jo suht niinkun, tai jollain tavalla valmisteltuna eteenpäin, että antaa tietty sit semmosen tietyn selkänöjan, että se asia on

jo puitu siellä ja todettu, että näin pitäis edetä, niin palveleehan se sitä tapaa kans.

Vastaanotto-sekvenssin puheenvuoro nivoo yhteen pienen kunnan käytännöt ja inkluusiivisen kehittämisen perusidean erilaisista lähestymistavoista ja mahdollisuuksista. Nämä toisaalta edellyttävät inkluusiivisen ajattelutavan omaksumista, johon Pyhtäällä oli panostettu kunnan kehittämistoiminnassa huomattavasti. Vastaanotto-sekvenssin arvioivan annin voi tulkita olevan se, että inkluusion edistäminen on monikerroksinen ilmiö ja kokemus. Kerroksellisuudessa on ilmiötasolla ollut havaittavissa YKA –projektin projektin osa-alueet, mutta projektikuntien implisiittiseksi tehtäväksi on jäänyt pyrkimys yhdistää osa-alueet käsitteellisiin lähtökohtiin.

3.4 Utajärven keskusteluanalyysi

Utajärvellä käyty keskustelu poikkeaa muiden projektikuntien keskusteluista siten, että siinä on käyty läpi ja kyetty limittämään toisiinsa useita eri aihealueita. Niitä ovat kuntaryhmän työskentely ja koostumus, konkreettista toimista vapaaehtoistyönkurssi, koulun kehittäminen Index for Inclusion –työkirjan pohjalta, sivistyslautakunta ja uudelleen organisoitumisen mahdollisuus projektin päättymisen jälkeen. Pienempiä teemoja on vielä enemmän, mutta ne sisältyvät edellä mainittuihin teemoihin.

Samaan tapaan kuin Pyhtään keskustelussa johdantosekvenssissä on kaikkien keskusteluun osallistuvien aloituspuheenvuorot. Jokainen aloituspuheenvuoro voisi itsessään edustaa juoniosaa kerrontasekvenssissä. Aloituspuheenvuorojen keskusteluanalyysi ei kuitenkaan sinällään tuo erityisesti näkökulmaa projektin avainhenkilöiden kokemuksellisesta vuorovaihtuksesta keskustelussa. Aloituspuheenvuorot paremminkin taustoittavat avainhenkilöiden lähtökohdat YKA –projektiin ja jakamattomat yksilölliset kokemukset siitä. Esimerkkinä on yksi aloituspuheenvuoro.

Sivistyslautakunnan puheenjohtaja, SLPJ:

Minä olen tässä projektissa ollut nyt mukana vähän moneltakin puolelta. Oon ollu tässä kehittämiskumppanina ja sitten oon ollu tässä kunnan ryhmässä mukana aktiivisemmin ja sitte myös tossa koulun ryhmässä oon ollu kanssa aina silloin tällöin mukana vähän kuulostelemassa

siltäkin puolelta, että oon sitte aika sillä lailla monipuolisesti tästä projektista saanu selvää ja tämän projektin mukana on tullu semmosia ajatuksia, että tässä kunnassa on siis paljon hyviä asioita ja hyvin toteutettuja asioita, mutta myös paljon vielä semmosta kehittämisen varaa. Tietysti se kehittämiskumppanin rooli oli aluksi semmonen aika outo ja siihen meni hyvin pitkä aika, kun siihen oikein pääsi tutustumaan, mutta se kehittämiskumppanikoulutus oli minusta tosi hyvä sillä lailla, että se oli kyllä monipuolinen ja siinä oli semmosta ihan omaakin oppia ihan henkilökohtaisesti sai semmosta, ihan omalle kehitykselle ihan hyviä asioita ja se, että vähän vaikea se tavallaan kehittämiskumppanin rooli, niin sit jotenki siinä koulun maailmassa niin minusta se on vähän kuitenkin vaan lähinnä semmonen mukanaolija ja kuuntelija ja myötäelija. Siinä vois aina aatella, et se ois jatkuva eteenkin päin, että siinä vois aatella että koulultaki oltais aina yhteydessä ja voitais pyytää mukaan semmosiin tilanteisiin tai asioihin, että missä vois olla mukana ihan jossakin konkreettisissakin asioissa apuna.

Vastaavien esittely- ja aloituspuheenvuorojen jälkeen on tehty tilaa kerrontasekvenssille. Sen orientaatio-osa pääosin kuitenkin jo sisältyy johdantosekvenssiin, kuten esitetyssä esimerkissä. Kerrontasekvenssissä on kuitenkin pieni siirtymä tai välilike juoniosuuteen. Se toimii johdantosekvenssin kautta vain pienenä orientaationa, koska se suuntaa alkupuheenvuorojen jälkeen lyhyesti keskustelun muotoutumista.

T:

Varmaan kaikkiakin sitten kiinnostaa se, että kun tietysti näissä koulu- ja kuntaryhmässä toimii, mutta olennaistahan ei ole se, että se toiminta jäis vaan näitten ryhmien sisälle. Miten se nyt esimerkiksi sitten näkyy koulun puolella tai kuntahallinnossa tai sellasta? Tästä haluaisin mielelläni jonkinlaista teidän kommenttia.

Edellä olevalla väliskeellä alkaa kerrontajäsenyksen juoniosa kuntaryhmästä.

Opettaja, O:

Kuntaryhmän työhän koskettaa kaikkia kuntalaisia, että siinä mielessä tässä on ensimmäinen versio meillä on Utajärvi tutuksi -lehtinen, jossa on koottu näistä koko kunnan alueelta eri toiminteita, tää on tällanen raakaversio, nyt tämän viikon perjantaina kuulemma on sellanen viimeinen päivä, millon sitä materiaalia saa siihen toimittaa. Ja siinä mielessä se on mun mielestä tosi hieno saavutus, niistä lähtökoh-

dista kun aattelee, et mikä se oli, että tarkoitus oli vaan tehdä pieni infolehtinen harrastus- ja vapaa-ajantoiminnoista 6-12-vuotiaille lapsille ja nuorille, johon kaikki lapset voivat osallistua. Se laajentu tämmöseks, ja siinä on otettu huomioon tää liikuntarajoitteinen henkilö, miten hän pääsis kulkemaan missäkin paikoissa ja...

Juoniosan ensimmäisessä vastaus-puheenvuorossa lähdetään liikkeelle kuntaryhmän aikaansaannoksesta. Siihen esitetään seuraavaksi tarkentavana puheena kuntaryhmän toiminnan onnistumisen edellytykseksi osallistuvien henkilökohtainen panostaminen. Tätä kautta näkökulmat työryhmyöskentelyssä tehdään näkyviksi.

Kehitysvammapalveluiden esimies, KE:

Ainakin itelle tuli semmonen tunne, että sen jälkeen kun seurakunnan työntekijä tuli siihen mukaan, niin se laajeni sillai, että siinä otettiin huomioon muutkin kun nää 6-12-vuotiaat lapset ja sitten nuoret, ja etenkin meillä on ollu yhteistyötä paljon sitten kehitysvammapalveluihin ja sitten tuli toisia siihen ihan loogisesti sitten samaan asiaan, että täytyy saada jotakin lisää resurssia, sen jälkeen se tuli oikeestaan ja sitten ainakin, jos itteään aattelee, on niin pitkän linjan työntekijä kehitysvammatyössä, niin se on aika lailla se sitoutuminen ollu sellasta, ja haluaa, että se asia viedään ja käydään ja siitä myös jää jotakin, meillä ainakin varmaan kaikilla, ketkä vedettiin sitä, tuli semmonen tunne, että jäis joku maamerkki sitten tämän projektin kautta sitten, että joka ois meille. Ja sitten että mitä ite ajattelee, että kun on ajateltu, että se jatkumo on sillä, että kurssitetaan lisää, niin sieltähän vois nousta nimenomaan siihen alkuperäiseen tavoitteeseen 6-12-vuotiaille lapsille siihen harrastustoimintaan niitä nuoria ja vaikka keski-ikäisiä ja vaikka minkä ikäisiä ihmisiä, jotka kokee, että kun yhen kurssituksen jälkeen, kun meillä oli 15 ihmistä siinä, ni sehän sana siinä leviää ja semmonen positiivisuus, että se oli tosissaan, se ryhmä oli hirveen hyvä, sillai haluaa, että me ollaan jo sovittu ihan tällasia iltoja, että se ei ois ollu vaan yks kurssitus ja se sitten aikaa myöten unohtuu, vaikei ite oo ollu, tää oli jo kolmas kurssitus, se ei oo poikinu mitään tällasta, että se tarve on myös meillekin näille nuorille, tukiasunnoissa asuville, kehitysvammapalvelujen asiakkaille, vapaa-ajan toimintaan, jotka ottaa mukaan ja vie jonnekin, että koska siihen ei oo resursoitu mitenkään työnantajan ja kunnan kautta.

Kyllä mä oon tosi tyytyväinen, jos kaksi-kolme kehitysvammapalveluihin, kuitenkin oon kunnassa jo 12 vuotta ollu ja aina on ollu siitä, että mistä siihen puoleen saatais, työtä on ihan... Ideana tavallaan oli, kun lähettiin työstämään tätä vapaa-aikakuviota, niin just se, että jos ajattellaan näitä meidän koulussa olevia erityislapsia, jotka haluavat myöskin mennä viettämään vapaa-aikaa kavereitten kanssa, se ei välttämättä tarkoita sitä, että pitäis ihan joku oma kerho, vaan siis se, että päästä osallistumaan sinne, minne muutkin menee, mut sitten just se, että jos aatellaan sen ikäisiä lapsia, ni mielelläänhan ne menee sinne muitten kanssa, kun oman äitin ja isän kanssa, tavallaan siitä tuli se näkökulma, että jos olis tämmösiä vapaaehtosia, jotka vois viiiä sinne harrastuskuvioihin mukaan.

Tässä pitkäkössä lainauksessa havaitaan, että yhden henkilön puhumana kerrontasekvenssin juoniosa käsittelee aluksi henkilötason merkitystä projektissa ja projektin valtavirtaistamisen mahdollisuuksia. Sitten käsitellään konkreettista projektin ”tuotosta”. Varsinaisesti tässä on samalla lueteltuna YKA –projektin yleisemmät tavoitteet eli inklusiivisten käytäntöjen edistäminen, tietoisuuden lisääminen ja jatkuvuus. Näin todettuna Utajärvellä on ainakin olemassa ne osatekijät, joiden avulla inklusiivista kuntapolitiikkaa voidaan toteuttaa.

Vastauksena tällaiseen inklusiivisesti haasteelliseen lausumaan keskustelussa seuraavaksi esiintyvät teemat selittävät ja tarkentavat edellä kerrottuja asioita. Kerrontajäsennyksen kannalta nämä tarkentavat puheenvuorot sisältyvät osittain kerrontasekvenssin evaluatioon ja osittain vastaanottosekvenssiin. Evaluatio alkaa seuraavasti:

O:

Boothin ohjelmaahan me on käyty läpi kunnan kehittämiseen liittyen, ja nyt ollaan siinä vaiheessa, että sitä kehittämissuunnitelmaa tässä ens maanantaina taas kerran katotaan yhdessä ja just semmonen, että ne koskettaa meidän koko koulua, ja semmonen näkökulma on ehkä liikaakin mielessä, että se on vaan tämän Yhdessä kasvamaan –projektin puitteita, minusta liikaa tuijotetaan sitä, jotain semmosia asennekysymyksiä. Pitää ajatella ihan koko koulun kehittämistoiminnan, ja miten sen sitten tiedottaa ja informoi koko henkilökunnalle ja saa kaikki henkilökunnan paikalle ja saa niitä kokoon-tumisia ja kaikkee tämmöstä. Se tiedonkulku tahtoo olla semmonen hankala.

Boothin ohjelmaan viittaaminen on tyyppilinen upotettu evaluatio. Tällöin viitataan usein johonkin ”kolmanteen” osapuoleen eli sellaiseen vaikuttajaan keskustelussa, joka itse ei välttämättä ole läsnä. Evaluatiossa Boothin pohjalta koulun kehittäminen on merkittävä, mutta keskustelija tietoisesti palauttaa keskustelua ”yleisemmän” inklusion tasolle. Näin hän tekee tilaa myös muille evaluatoin kaltaisille puheenvuoroille, kuten seuraavassa. Siinä viitataan toiseen ulkopuoliseen osapuoleen eli sivistyslautakuntaan. Sen rooli on kuitenkin enemmän hallinnollinen, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

SLPJ:

Oikeestaan lautakuntatasolla ei kovinkaan paljon oo tämä näkyne sillä lailla, että se niissä päätöksissä... Tietysti ihan alun perin aikanaan lautakunnan kauttahan tämä on hyväksytty, tämä projekti, silloin kun meillä oli ensimmäinen tieto siitä, silloin meille vähän sitä esiteltiin lautakunnassa tätä projektia. Hyväksyttiin, siinä oli ainakin silloin hyvin tämmönen positiivinen kanta vallalla, että oikein hyvä, että tämmöstä, odotukset ehkä oli tosin ihan sellaset, että tästä jotain konkreettista jäis kuntaan tästä projektista. Nyt tietenkkin sitten vois sanoa, että eihän tässä oikeestaan matkan varrella, siis tavallaan kuntatyöskentelyssä ehkä, paitsi tietysti minun omassa päässä, on ollu tätä tietoa, täältä kuitenkin... Jossakin asioissa on ehkä pystynyt valaisemaan lautakunnan väkeä näistä asioista. Koulutukseen minä lähetin kaikkien lautakunnan jäsenille kutsun tulla, oli näitä paikallisia koulutuksia, mutta ei sieltä tullu sitten mukaan. Tavallaan ajattelee, että sekin on semmonen että tietävät, että tämmöstä on menossa.

Evaluatiossa viitataan vielä Tony Boothin ja sivistyslautakunnan ohella kunnan heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Samalla tehdään tilaa ja avausmahdollisuus keskustelun päättelemälle vastaanottosekvenssille.

SLPJ:

Niin, siinä on vähän ollu sitä, aika ristiriitaisia asioita, että sen verran kun tiedetään se, että miten tiukilla kunta on, esimerkiks tämä vuosi on ollu tosi tiukka, ja tiedetään, että ens vuosi tulee olemaan yhtä tiukka jollei jopa tiukempi, niin niitä säästötoimenpiteitä joka asiassa täytyy miettiä ja joka hallintokunnassa niitä varmaan pätkäillään ja niitä tulee koko ajan ja karsitaan, sitten se tuntuu aina aika ristiriitaiselta, että miten aina se kohdentaminen, että mikä se on se, mistä se otetaan, mihin sitä panostetaan ja

mitkä on ne asiat, että joskus tulee sellasia aika hankaliakin tilanteita, kun miettii, että kun tietäis että tavallaan tähänkin asiaan täytyis justiinsa panostaa, mutta tietää et resursseja kun ei oo, se pitää sillon jostakin ottaa jostain toisesta pois, niin mikä sitten on se, mistä sepois otetaan. Hirveen hankalia juttuja.

Vastaanottosekvenssi on kohtuullisen lyhyt verrattuna Utajärven keskustelun muihin kerrontasekvenssin osiin. Siinä ei ole usean puhujan ”virtaavaa” puhetta eri teemoista tai teemojen yksityiskohdista toisiin yksityiskohditiin. Kuitenkin siinä kootaan yhteen kaksi asiaa. Ensinnäkin inklusion edistäminen olisi hyvä tavoite yleisemminkin eikä vain koskien koulu maailmaa. Toiseksi esitetään konkreettinen ehdotus inklusion edistämisen yleisemmän omaksumisen mahdollisuudesta. Se on koulu- ja kuntaryhmän yhdistäminen sekä asioiden luetteleminen, joita keskenään yhdistyneet ryhmät voisivat edistää.

KE:

No kyllä minusta melkein tuntuis sillä lailla, tämä asia on nyt jollakin lailla ollu semmonen aika yhteinen asia, tavallaan muissakin asioissa ollu jo ennenkin esillä, että vois aatella, että se kantais pitemmälle. Voisko ajatella, että nämä ryhmät yhdistyis. Jatkais semmosta yhteistä

kokoontumista ja siinä vaihtais sitten tavallaan, kannettais yhteisesti se vastuu siitä asian jatkumisesta. Just jos aattelee näitä, jossain vaiheessa oli yks tämmönen, minkä ainakin itekin kirjoitin silloin, että tämä tiedottaminen eri hallintokuntien välillä, asennepuolen asioita tämmöset. Ainakin ite kokisin, että asiat varmaan jäis sillai elämään ja etenis ja tulis, kunhan tulee viralliset... ja sen jälkeen joku vois ottaa semmosen, että ois yhdyshenkilö ja yhdistyis nää ryhmät. Sillonhan se ei tarkoittas, että aina pitäis kaikkien olla siellä paikalla, vaan sillon voitais nostaa niitä asioita, mitä jääny jo ja lähteny viemään eteenpäin ja kehittämään eteenpäin.

Neljän projektikunnan ryhmäkeskusteluista havaittu pääkeskustelu tai useampi pääkeskustelu on edellä jäsennetty keskusteluanalyysin kerrontajäsennyksen ideaa hyödyntäen. Vaikka kerrontajäsennyksen mallissa sekvenssit erottuvat toisistaan, niiden erotteleminen ei ole käytännössä selvärajaista. Kerrontajäsennyksen tehtävänä on ollut ymmärtää käytyjä keskusteluja suhteessa projektikuntien verkostomuodostelmissa toimimiseen eli kuinka noissa verkostoissa toimivat henkilöt kokevat toimintansa tai miten he itse kuvaavat sitä edellä esitetyissä keskusteluissa.

4 Keskustelut projektiverkoston toiminnan kuvaajina

Keskusteluanalyysia on usein kritisoitu siitä, että siinä keskustelut on jäsenneily erilaisiin osiin, jolloin keskustelu on irrallinen siitä kokonaisuudesta, johon sen pitäisi liittyä. Klassinen vasta-argumentti tälle kritiikille on ollut, että puhe itsessään kuvastaa todellisuutta. Yksi tapa ylittää tämä väittely on käsittää keskusteluanalyysin tarkoituksiksi se, millaisia merkityksiä toimijat antavat toiminnalle (ks. esim. Engeström 2002). Olennainen kysymys tällöin on kuitenkin se, minkä toiminnan merkitystä tarkastellaan. Vaihtoehtoja näyttäisi olevan ainakin kaksi: 1) Toimintaa on itse keskustelu, joka on analyysin kohteena. Erittelemällä sitä saadaan selville mitä ja miten keskustelussa halutaan sanoa. 2) Keskustelun kohteena on jokin ei-läsnäoleva asia, jota keskustelussa kommentoidaan. Tätä kautta saadaan esiin keskustelijoiden kokemuksellisuus tuohon asiaan. Tässä tutkimuksessa keskusteluanalyysin kerrontajäsennyksen sovellus koskettaa lähemmin jälkimmäistä vaihtoehtoa. Toisin sanoen keskusteluanalyysillä on tutkittu jotain muuta ilmiötä kuin itse keskustelua toimintana (vrt. Hujanen ym. 2002). Tutkimuksen kohteena on YKA –projektin avaintoimijoiden kokemuksellisuus suhteessa verkostomaisesti toteutettuun projektityöskentelyyn. Seuraavaksi on analysoitu tätä suhdetta kuntakohtaisesti. Analyysi perustuu edellisen luvun kerrontajäsennyksiin ja avainhenkilöiden projektiverkoston toiminnan luonteeseen.

Kehitysvammaliiton projektiohjaus, kunnan projektiverkosto paikallisena projektin ”operaattorina” ja kehittämistyön tasot (koulu, kunta ja valtakunta) edustivat projektin rakenteellisina tekijöinä induktiivista logiikka. (ks. tarkemmin C. S. Peircen esittämistä päättelytavoista Burch 2001). Kun induktio oli näin vahvasti rakennettu koko projektin sisään, kuntakohtaisesti oli kysymys vain siitä, millä kehittämistyön tasolla tai tasoilla painopiste tai painopisteet olivat. Projektiverkostoon osallisena olevien henkilöiden ja organisaatioiden edustus oli laaja ja siten oli ymmärrettävää, että olennaiseksi verkostossa nousi monipuolinen tulkinta inklusiivisuudesta ja sen kehittämisestä. Tällöin voidaan puhua verkoston pyrkimyksestä

sosiaaliseen inklusiiviseen eli sellaiseen tilanteeseen, jossa sosiaalista syrjäytymistä yleisesti pyrittiin estämään erilaisilla toimenpiteillä.

4.1 Alahärmä

Alahärmän keskustelussa tavoitteeksi nostettiin koulun kehittämisen ohella laajempi inklusiivisten menettelytapojen ulottaminen koko kuntaa koskevaksi. Kunnan kehittämissuhteissa oli keskusteltu erityisesti kunnan asenneilmaston tilasta suhteessa inklusiivisen koulutuspolitiikan pyrkimyksiin. Toisaalta kunnan toiminnan reaalin puoli koskien resursseja ja resurssien puitteissa suoritettavia toimintoja on tiedostettu kehittämissuhteissa. Näistä toisaalta ideologisista ja käytännön tekemisen lähtökohdista on myös kyetty löytämään sellaisia toimintatapoja, jotka eivät ole kiinni henkilö- ja/tai taloudellisista resursseista. Oppilaiden keskinäisen kohtaamisen toteuttaminen on ollut tällainen toiminta yhtenäiskoulussa, jossa myös erityisopetuksen oppilaat ovat osallistumassa opetukseen. Tällä on Alahärmän keskustelun perusteella ollut tärkeä inklusiivinen asennekasvatuksen tehtävä.

Vaikka keskeisiä vaikuttajia Alahärmässä olivat opetus- ja sivistystoimen johtotehtävissä olevat henkilöt, heillä oli orientaationa laaja käsitys inklusiivisuudesta. Samalla verkoston kommunikatiivisuus, toimintatavat ja käsitys inklusiivisuudesta muodostuivat induktiivisesti eli että inklusiivisen koulun, koulukulttuurin ja opettamisen kautta voidaan rakentaa inklusiivisempaa kuntaa ja yhteiskuntaa.

4.2 Jyväskylän maalaiskunta

Jyväskylän maalaiskunnan keskustelussa ilmeni inklusiivisen kehittämistyön varsinaiseksi tasoksi koulu ja opetuksen järjestäminen kunnassa. Projektin avainhenkilöt eivät varsinaisesti ohjanneet tai vetäneet projektiverkoston tai sen eri työryhmien toimintaa, vaan tarkastelivat projektitoimintaa enemmänkin hallinnollisesta

näkökulmasta. Keskustelussa ei juurikaan ole viitattu siihen, miten projektissa ja sen verkostossa on toimittu. Olennaista on kuitenkin ollut koulupiirien alueellinen kehittäminen projektiverkostossa koulun kehittämisen ohella.

Jyväskylän maalaiskunnan projektitoiminnan käytännön toteuttamisen tietty erillisuus verrattuna kunnan hallintokäytännöistä sekä verrattuna muiden projektikuntien toteuttamistapaan sitouttaa keskeisiä virkamiehiä projektiin tarkoittaa, että projekti on hallintokäytäntöjen näkökulmasta toimintojen hajauttamista. Jyväskylän maalaiskunta on asukasluvultaan noin kuusi kertaa suurempi kuin muut projektikunnat eli siellä on noin 30 000 asukasta, jolloin yksittäisen projektin toteutus sisällöllisesti eriytettyinä (talous)hallinnosta on pitkälti käytännöllinen ratkaisu. Se muistuttaa Helmut Willken (1983) näkemystä, että hajautetuilla organisaatioilla pyritään modernissa yhteiskunnassa torjumaan hallinnon ylikuormittumista ja koko järjestelmän romahtamista. Vaikka Jyväskylän maalaiskunnassa projektin toteuttamisen tapa oli paikallisesti perusteltua, projekti oli eri luontoinen kuin muissa projektikunnissa. Käytännöllisellä tasolla kunnan johtavat virkamiehet eivät käydyn keskustelun perusteella puuttuneet juurikaan projektin käytännön työn tekemiseen, vaan luottivat koulussa ja eri koulupiireissä työskentelevään henkilöstöön projektin toteuttajina. Projektin toiminta oli tällöin hallinnon projektiksi käsitettynä deduktiivinen, kun muissa projektikunnissa se oli induktiivinen, kuten edellä on todettu. Deduktiivisuudella tarkoitetaan yksinkertaistetusti sitä, että yleisistä ilmiöistä tehdään yksittäisiä johtopäätöksiä (Burch 2001). Jyväskylän maalaiskunnassa tämä tarkoitti sitä, että opetus- ja sivistystoimen yleisiä periaatteita opetuksen järjestämisestä saatettiin käytännössä toteuttaa projektin avulla alue- ja koulukohtaisesti. Näitä periaatteita edusti yleisellä tasolla erityisesti KUJJS (Naukkarinen & Nykänen 2003). Koko projektin ideana ollut induktiivisuus koulun, kunnan ja valtakunnan tasojen peräkkäisyydestä ja samanaikaisuudesta ei yhtä selkeästi näyttäytynyt Jyväskylän maalaiskunnassa kuin muissa projektikunnissa.

4.3 Pyhtää

Pyhtään keskustelun perusteella projektin toimintaa kuvaa parhaiten se, että aluksi pienimuotoisesti ja vaikeasti perusteltavissa oleva inklusiivinen kehittämistyö sai merkityksensä

vasta sitten, kun inklusionäkökulma oli laajempi kuin opetukseen liittyvä. Sivistystoimessa laajempi kanta oli omaksuttu kyllä jo projektin käynnistysvaiheessa, mutta sen propagoiminen laajemmalle kuntaan oli tuolloin hyvin alussa. Käynnistysvaihe ja sen jälkeen inklusiivisen kehittämistoiminnan laaja-alainen omaksuminen olivat keskeisimpiä toimintaa ohjaavia asioita Pyhtäällä kuntatyössä. Tällaiset makrotason tavoitteet tulevat esiin yksittäisissä teemoissa, kuten esimerkiksi "kunnallisissa" vanhempainilloissa sekä alueellisessa kehittämisessä. Kuitenkin projektityöskentelyssä olennaisimmaksi tavoitteeksi nousee pitkän inklusiivisen prosessin aloittaminen hyvin laajasti ymmärrettyä. Tällöin yksittäiset teemat edistävät aina jotain rajattua asiaa, mutta palvelevat samalla inklusiivista prosessia.

Kunnan kehittämistoimien muotoutuminen edellä kerrotun kaltaiseksi johtui todennäköisesti projektin vetovastuun vaihtumisesta sivistystoimesta sosiaalitoimeen. Tätä seikkaa keskustelussa korostetaan paljon. Hankkeen etenemisen prosessimaisuus yksittäisistä asioista kohti laajempia kokonaisuuksia näyttäytyi projektin keskeisille toimijoille vetovastuun vaihtuessa. Samalla inklusiio teoreettisena käsitteenä ja sen ymmärtäminen koko yhteiskuntaa koskevana arvo-orientaationa omaksumin toiminnan ohjenuoraksi. Miten tämä oli mahdollista tai mikä sosiaalitoimen merkitys oli tässä kehityksessä, ei tule esiin kovinkaan hyvin. Yleisempänä vastauksena voitaneen todeta, että inklusiivinen ajattelutapa ja sen pohjalta toimiminen oli lähtökohtaisesti jo olemassa sosiaalitoimessa. Sivistystoimen näkökulmasta erityisesti projektin alkuvaiheessa taas koulutoimen kehittäminen etsi suuntaansa integraation ja inklusion välisessä käytännöllisessä ja käsitteellisessä vaikeaselkoisuudessa. Se johtui pitkälti siitä, että erityisopetus ja siihen liittyvät tukitoimet perustuvat lainsäädäntöön, jonka puitteissa inklusiota sellaisenaan ei ole tuotu esiin. Vaikka projektin vetäminen ja toteuttaminen ei ollut suoraviivaisesti suunnitelmien mukaisesti etenevää, noudatteli projekti Pyhtäällä yleisen ja erityisen etenemisen tapaa eli abduktiota. Siten se vastasi hyvin projektiohjauksen ohjeistuksia. Yksittäisien asioiden inklusiivinen kehittäminen oli tällöin osittain lähtenyt liikkeelle tekemisen välttämättömyydestä yksittäisissä asioissa tai yleisemmän inklusiioajattelun omaksumisen kautta oli havaittu, että piti puuttua johonkin asiaan.

4.4 Utajärvi

Utajärven keskustelun perusteella projektin toiminnassa on havaittavissa pyrkimystä vaikuttamaan kunnalliseen päätöksentekoon ja tekemään panostuksia projektin jatkuvuuteen varsinaisen projektiajan jälkeen. Näiden teemojen rinnalla on ollut käynnissä koulukohtainen projekti, kuten kaikissa muissakin projektikunnissa. Vaikuttaminen kunnalliseen päätöksentekoon ei ole varsinaisesti mitattavissa, vaan se ilmenee projektin näkymisenä kunnan infopakettissa ja projektin eräiden henkilöiden kunnallisena luottamushenkilönä olemisena. Jälkimmäinen kohta on erityisen mielenkiintoinen, sillä useissa tehtävissä olevat henkilöt voivat tällä tavalla yhdistellä sopivasti kokemuksiaan, tietojaan ja verkostojaan. Samankaltainen tilanne oli havaittavissa myös Alahärmässä, mutta se ei noussut esiin keskustelussa yhtä keskeisesti kuin Utajärvellä. Tämä piirre on todettavissa kuitenkin hyvin yleiseksi pienillä paikkakunnilla, joissa väestön muodostamat verkostot eivät useinkaan ole monimutkaisia ja vaikeasti hahmotettavia.

Projektin jatkuvuutta pohdittiin myös käydyssä keskustelussa. Esille nostettiin pro-

jektin työryhmien yhdistäminen. Toisaalta projektin arviointitilaisuudessa projektin painopistettä ja kohderyhmää oltiin laajentamassa kristilliseen nuorisotyöhön. Lähtökohtana projektin jatkuvuudelle ei välttämättä ollut projektirakenteiden puitteissa toimiminen, vaan kiinnostuneiden tahojen auttaminen inklusiivisessa kehittämisessä. Tällä tavalla näyttyy mahdollisuus siitä, kuinka määrätkestoista projektia voidaan hyödyntää kunnan toiminnassa, kansalaissektorilla ja yksittäisten ihmisten kohdalla monipuolisesti. Utajärven esimerkki osoittaa inklusion prosessimaisuuden, joka samanaikaisesti on havaittavissa sekä mikro- että makrotasolla (vrt. Elias 1970). Prosessi ei ole kuitenkaan käsitettävissä täysin ennakoitavaksi asiakokonaisuuksien ”kehitykseksi”, vaan kokonaisuuteen sisältyy myös odottamattomia piirteitä. Niiden ratkaiseminen riippuu eliaslaisittain tulkittuna makro- ja mikrotasolla organisaatioiden, verkostojen ja yksilöiden välisistä formaaleista ja informaaleista keskinäisriippuvuuksista ja valtasuhteista.

5 Johtopäätöksiä

Lähtökohtana tämän tutkimuksen tekemiselle oli se, miten YKA –projektin toteutusta on tulkittavissa projektin avainhenkilöiden kokemusten kautta. Projektin aikana tuotetuista dokumentaatioista oli mahdollista hahmottaa tavoitteita, organisoitumista, toteuttamistapoja, verkostoitumista ja yleensäkin sitä, kuinka projektikokonaisuudessa edettiin. Projektissa tuotetut aineistot eivät kuitenkaan olleet tutkimuskäyttöä ajatellen useinkaan sellaisessa muodossa, että ne sellaisenaan olisivat olleet käytettävissä tutkimuksen empiirisiksi aineistoiksi. Vaikka projektiohjauksessa tuotiin esille projektin tuottaman materiaalin tutkimuksellinen käyttö, ei voitu olettaa, että materiaalit olisi työstetty jo valmiiksi tutkimuksen hyödynnettäviksi. Projektista prosessiksi –tutkimuksessa (Teittinen 2005) ”lopulliseksi” tutkimusaineistoksi muodostui projektin tuottamasta materiaalista järjestetty aineisto. Sen avulla saatettiin lyhyesti sanottuna tarkastella projektipaikkakuntien työryhmämuodostelmia ja niiden merkitystä. Tällä aineistolla ei kuitenkaan päästy kovinkaan lähelle projektissa

mukana olleiden henkilöiden kokemuksellista ulottuvuutta. Tästä syystä projektipaikkakunnilla toteutettiin ”neljä keskustelua inklusiosta”, joiden pohjalta tässä tutkimuksessa on tehty näkyväksi projektin toteuttamiseen liittyviä toimijoiden kokemuksia ja motiiveja sekä heidän yleisempiä arvioita. Samalla on näyttäytynyt selkeämmin projektitoiminnan logiikka neljällä paikkakunnalla.

Jäsennykset, joita neljästä keskustelussa tässä tutkimuksessa on tehty, eivät edusta keskusteluanalyysia operatiivisena metodina. Keskusteluanalyysi toimii tässä yhteydessä varsinaisesti sellaisena lähestymistapana, jonka avulla saadaan tietoa projektin toimijoiden vuorovaikutuksesta yhteisessä teemassa. Tämä tieto liitettyä muuhun projektin tuottamaan tietoon antaa keskusteluanalyysille keskeisen täydentävän roolin projektin tutkimuskokonaisuudessa. Kun tulkintaa ei uloteta yksityiskohdaksiin sanoihin tai muuhun keskustelun aikana elehtemiseen, vältetään ylitulkinnat. (ks. esim. Hammersley 2003).

Projektin toimijat korostavat erityisesti sellaista kokemustaan, että inklusion ymmärtämisen kautta saavutettu näkemys koulun ja kunnan koulutoimen tehtäväkentästä on mahdollistanut inklusiivisten ideoiden ulottamisen laajemmalle. Tämä on tarkoittanut projektin kuntatyöryhmissä kunnallisen sektorin ja kansalaissektorin vuorovaikutuksen lisääntymistä esimerkiksi nuorisotoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Samoin kuntatyöryhmissä on pyritty keräämään tietoa ja ideoita inklusiivisesta toiminnasta lähialueilta tai lähikunnista. Koko ajan myös kuntatyöryhmiin osallistuneet henkilöt ovat omissa taustaorganisaatioistaan ja verkostoistaan pyrkineet noukkimaan inklusiivisia ideoita yleisemmin kehitettäväksi. Toisaalta he ovat pyrkineet lisäämään inklusiivista tietoisuutta ja käytäntöjä omissa toimintaympäristöissään.

Selostettuja käytäntöjä tulkiten voidaan katsoa, että projektityöskentely on kunnissa edennyt kolmella tavalla, vaikka kaikissa tavoissa on päällekkäisyyksiä. Ainakin seuraavia projektin toteuttamistapoja on eroteltavissa: 1) Yksittäisten kehittämistoimien kautta on edetty laajempaan inklusiivisen tietoisuuden ja käytäntöjen toteuttamiseen. 2) Yleisempää jo aikaisemmin omaksuttua inklusiivista arvoorientaatiota toteutetaan ja perustellaan useilla eri projekteilla, joista yksi on YKA –projekti. 3) Projektin toteuttamistapa on samanaikaisesti ollut sekä yleinen että erityinen. Tämä tarkoittaa sitä, että niin yksittäisestä Yhdessä kasvamaan –projektin toteuttamisesta kuin laajemmasta inklusiivisten valintojen ja käytäntöjen kokonaisuudesta on ollut löydettävissä yhteisiä ominaisuuksia, vaikkakaan ne eivät olisi noudattaneet kausaliteetteja. Silloin inklusiivinen kehittämisprojekti on kyennyt ylittämään makro- ja mikrotason välille ajatellun erilaisuuden.

Toteuttamistapojen valikoituminen riippui siitä, miten kunnan työryhmät painottivat. Painotuksina oli havaittavissa ainakin sivistystoimipainotteisuus sekä sosiaalitoimipainotteisuus. Sivistystoimipainotteisuudessa projektia toteutettiin usein siten, että ylin johto oli kiinteästi mukana käytännön kehittämisessä ja silloin usean eri toimijatahon osallistuminen työskentelyyn tavallaan varmistettiin johtohenkilöiden sitoutumisella projektiin. Toisena sivistystoimipainotteisuuden tyyppinä oli kehittämistyön käytännön toteuttamisen delegointi koulupiireihin, kouluihin, rehtoreille ja opettajille. Tässä tyyppissä johdon sitoutuminen projektiin tuli näkyväksi projektin käytännön toteuttajille siinä, että johto osoitti

luottamusta kunnan virkahierarkian alemman tason työntekijöille. Sosiaalitoimipainotteisuudessa kuntatyöskentelyyn pyrittiin keräämään kunnasta aktiivisia virkamiehiä, luottamushenkilöitä sekä kansalaissektorin toimijoita työryhmään kunnan inklusiiviseksi kehittämiseksi. Sosiaalitoimipainotteisessa tyyppissä ei koulun kehittäminen ollut yhtä näkyvästi esillä kehittämistyön kohteissa, vaikka lähtökohtaisesti kehittämistarpeet olivat oppimisympäristöihin kohdistuvia. Sosiaalitoimipainotteisessa tyyppissä kehittämiskohteet käsitettiin hyvin laajasti julkisten palveluiden kiinteistöjen suunnittelusta uudenlaisten yhteisöllisyyden muotojen kehittämiseen kunnan asukkaiden aktivoimiseksi ja alueellisen eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Edellä kerrotut projektin kolme erilaisista toteuttamistapaa ja todetut painotuserot osoittavat, että projektin asettama inklusioorientaatio ja -käytännöt projektipaikkakunnilla näyttäisivät jatkuvan. Kiinnostavaksi tämän tekee erityisesti se, että jatkuvuus ei kuitenkaan välttämättä tarkoita projektin aikaisten rakennelmien ylläpitoa. Projektin kautta inklusion edistäminen mahdollisesti prosessoituu uusille alueille ja kohderyhmille, mutta myös uusia inklusiivisia rakenteita on kehitteillä. Tällaista uutta edustavat projektin työryhmien mahdollinen yhdistäminen, nuorisotyön esimerkit, kunnan aluevaihtelun tunnistaminen ja sen vähentäminen sekä julkisen rakentamisen rakennusmääräysten näkyvämpi huomioiminen. (Tässä on mainittu vain sellaisia esimerkkejä, joista oli olemassa alustavia tai jo pidemmälle meneviä suunnitelmia). Kaiken tällaisen muutoksen edellytyksenä on kuntahallinnossa kuitenkin inklusiivisen kulttuurin omaksuminen koulu- ja sivistystoimea laajemmin myös muille toimialasektoreille. Inklusiivista prosessoitumista voidaankin nyt tarkastella eräänlaisena jatkuvana syklinä, joka YKA –projektin avulla on aloitettu neljässä kunnassa. Ensimmäinen sykli päättyi projektin päättyessä. Tulevat syklit eli inklusiivinen prosessoituminen riippuu tällä hetkellä kunnista itsestään. Olennainen tulevaisuuden kysymys on se, onko projektiohjauksesta ja kuntien projektikokemuksista jäänyt ideoita ja käytäntöjä jäljelle siinä määrin, että uusi inklusiivinen sykli alkaisi. Tästä syystä on ollut tärkeää kiinnittää huomiota kuntien paikallisten projektitoimijoiden kokemuksellisuuteen, koska projektin pienillä paikkakunnilla hallintokulttuuri usein henkilöityy tiettyihin avaintoimijoihin. Projekti on tuottanut kuntien hallintokulttuuriin nimenomaisesti kokemuksina käytännön kautta osoitettua näkökulmaa, jossa erityisten

ja yleisten kysymysten rinnakkaisuus on tehty näkyväksi. Tämä havainto on liitettävissä myös koko suomalaisen hyvinvointijärjestelmän muutokseen, jossa esimerkiksi sosiaalietuuksia tiukennetaan ja vastuuta hyvinvoinnista siirretään yksilöille itselleen. Inklusio vaikuttaa tällaisen muutoksen luonteeseen verrattuna

kovin erilaiselta, mutta yhteiskuntapoliittisena vaihtoehtona ja lähestymistapana sen merkitys saatujen kokemusten kautta on tunnistettavissa yksilötasolla, julkisessa hallintokulttuurissa sekä valtakunnallisissa ohjausjärjestelmissä ja lainsäädännössä.

Kirjallisuus

- Burch, R. (2001). Charles Sanders Peirce. In E. N. Zalta (Ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2001 Edition)*. plato.stanford.edu/archives/fall2001/entries/peirce/, luettu 15.3.2005.
- Carnall, C. (1995). *Managing Change in Organisations*. Hertfordshire: Prentice.
- Elias, N. (1970). *Processes of State Formation and Nation Building*. Transactions of the 7th World Congress of Sociology. www.usyd.edu.au/su/social/elias/state.html, luettu 27.5.2004.
- Engeström, R. (2002). Toiminta merkityksen tutkimuksessa: laadullisen analyysin metodologista tarkastelua. *Sosiologia* 39, 33-45.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gergen, M. (1994). The Social Construction of Personal Histories: Gendered Lives in Popular Autobiographies. In Th. Sarbin & J. I. Kitsuse (eds.) *Constructing The Social* (p. 19-43). London: Sage.
- Goffman, E. (1971). *Arkielämän roolit*. Porvoo: WSOY.
- Hammersley, M. (2003). Conversation analysis and discourse analysis: methods or paradigms? *Discourse & Society* 14, 751-781.
- Heiskala, R. (1997). *Society as Semiosis: Neo-structuralist Theory of Culture and Society*. Helsinki: University of Helsinki.
- Heritage, J. (1997). Conversation analysis and institutional talk: analysing data. In D. Silverman (ed.) *Qualitative research: theory, method and practice* (p. 161-182). London: Sage.
- Hujanen, J., Kangasharju, H., Kotilainen, S., Lassila-Merisalo, M., Raunio, S., Ruoho, I., Valokorpi, P. (ei vuosilukua). *Keskusteluanalyysi*. Viestintätieteiden yliopistoverkosto, oppimateriaalit. www.uta.fi/viesverk/viestanalyysi/keskustelu/analyysi.html, luettu 15.3.2005.
- Labov, W. (1976). *Language in the inner city: studies in the Black English vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. (1997). Some further steps in narrative analysis. *The Journal of Narrative And Life History* 7. www.ling.upenn.edu/~wlabov/sfs.html, luettu 15.3.2005.
- Naukkarinen, A. & Nykänen, S. (Toim.). (2003). *Jyväskylän maalaiskunnan yhtenäisen perusopetuksen kehittämisen periaatteita*. Jyväskylä: Jyväskylän maalaiskunnan julkaisuja 3/2003.
- Sacks, H., Schegloff, E. & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50, 696-735.
- Schulze, G. (1992). *Die Erlebnisgesellschaft: Kultusozologie der Gegenwart*. Frankfurt am Main: Campus.
- Teittinen, A. (2005). *Projektista prosessiksi: neljä esimerkkiä inklusiivisesta kehittämistyöstä*. Helsinki: Kehitysvammaliiton Kotu-raportteja 4.
- Töttö, P. (2000). *Pirullisen positivismin pahuus: laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.
- Wallgren, T. (1996). *The Challenge of Philosophy: Beyond Contemplation and Critical Theory*. Helsinki: Limes.
- Willke, H. (1983). *Entzauberung des Staates: Überlegungen zu einer sozietaalen Steuerungstheorie*. Königstein/Ts.: Athenäum.